

DEMOKRAT PARTİ (DP) İLE ADALET VE KALKINMA PARTİSİ (AKP)'NİN EKONOMİ POLİTİKALARI AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

Hakan ÖZDEMİR*

Özet

Bu çalışmada Türkiye’de üç dönem art arda iktidara gelen DP ile AKP’nin ekonomi politikaları açısından karşılaştırılması amaçlanmıştır. Bu amaçla her iki partinin siyasi tarihi ele alındıktan sonra, partilerin ekonomi politikaları incelenmiş ve DP ile AKP ekonomi politikaları açısından karşılaştırılmıştır. Elde edilen sonuçlar, her iki partinin ekonomide liberalleşmeye önem verdiğini, ancak DP döneminde devletin ekonomi içindeki payının arttığını, AKP döneminde ise azaldığını; her iki parti döneminde Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) ’nın, işsizliğin ve dış borcun arttığını göstermektedir. Ayrıca DP döneminde yabancı sermayenin kısmen, AKP döneminde ise sürekli artış göstermiş olduğu; DP döneminde Anadolu sermayesinin şekillenmeye, AKP döneminde ise büyümeye başladığı sonucuna erişilmiştir.

Anahtar Kelimeler: DP, AKP, Ekonomi Politikaları, Liberalleşme, Yerli Sermaye, Yabancı Sermaye.

The Comparison of Democratic Party (DP) and Justice and Development Party (AKP) in Terms of Economy Policies

Abstract

In this study, it was aimed to compare DP and AKP which has become ruling party in Turkey for three successive periods in the sense of economy policy. For this reason, political history of both parties was discussed and economic policy of parties was analyzed and DP and AKP were compared in the sense of economy policies. The results show that both parties give important to liberalization in the

* Öğr.Gör., Bitlis Eren Üniversitesi Adilcevaz M.Y.O. Adilcevaz-BİTLİS,
Tel: 0536-8103740, eposta: ozdemirhakan44@gmail.com

economy, however the share of state within economy had increase in DP period while decreased in AKP period; GNP, unemployment and external loan has increased in the period of both parties. Moreover, it was concluded that foreign capital has increased partly during DP period, yet constantly in AKP period; and Anatolian capital had begun to be formed in DP period and grow in AKP period.

Key Words: DP, AKP, Economy Policies, Liberalization, National Capital, Foreign Capital.

1. GİRİŞ

Siyasi ve ekonomik açıdan ülkenin sorunlu olduğu bir dönemde siyaset arenasına çıkan, ülkede fiili anlamda çok partili hayatı başlatan ve ülke siyasetine muhalefet deneyimini kazandıran DP, ülkeyi kriz içinde olan devletçi ekonomi politikalarından arındırmayı, özel sektörün öncülüğünde sanayileşmeye ve kalkınmaya hız kazandırmayı hedefleyen, ülke ekonomisinde liberalleşmeyi başlatan öncü siyasi partidir. Derin bir ekonomik krizle sarsılan ülkede, 2002 milletvekili genel seçimleriyle iktidara gelen AKP de ekonomide liberalleşme hedefleri olan, devletin tüm ekonomik faaliyetlerin dışında tutularak ekonomide düzenleyici ve denetleyici roller üstlenmesi ve ekonomide özel sektörün öncelenmesi, özel sektöre serbestlik tanınması ve özel sektörün gerekli yasal ve kurumsal düzenlemelerle desteklenmesi gerektiğini savunan, ülkede liberalleşmeyi doruk noktasına taşıyan son siyasi partidir.

Bu çalışmanın temel amacı, DP ile AKP'nin ekonomi politikaları açısından karşılaştırılması olup, çalışma tarihsel ve betimsel araştırma yöntemlerinden yararlanılarak sürdürülmektedir. Bu amaçla, her iki partinin siyasi tarihinin ana hatlarıyla ele alınmasından sonra, partilerin iktidar dönemleri temelinde ekonomi politikaları incelenerek, partiler ekonomi politikaları açısından karşılaştırılacaktır. Çalışma şu şekilde organize edilmiştir: Takip eden kısımda DP ile AKP'nin siyasi tarihi ana hatlarıyla ortaya konacaktır. Üçüncü kısımda DP ile AKP'nin ekonomi politikaları incelenecektir. Dördüncü kısımda ise, iki parti ekonomi politikaları açısından karşılaştırılacak ve çalışma sonuç kısmıyla tamamlanacaktır.

2. ÇALIŞMANIN KONUSU

Türkiye'de merkez sağ çizginin miladı olan DP ile son halkası olan AKP'nin ekonomi politikaları açısından karşılaştırılmasının amaçlandığı bu çalışmada, DP ile AKP'nin siyasi tarihi ve izledikleri ekonomi politikaları konu edinilmiştir. Çalışmada bu konunun seçilmesinin nedeni, merkez sağ hareketi içinde DP ile AKP'yi ekonomi politikaları açısından karşılaştıran çalışmaların oldukça sınırlı olmasıdır.

II. Dünya Savaşı sonrası dönemin şartları, ekonomi politikaları, Marshall yardımları ve ideolojik ortamın en belirleyici unsurlarından biri olan Soğuk Savaşın şekillendirdiği bir ortamda (Mert, 2007: 35) Türk siyasal hayatına girerek merkez sağ hareketi başlatan DP, 7 Ocak 1946 tarihi ile 14 Mayıs 1950 tarihleri arasında bir muhalefet partisi iken, bu tarihten 27 Mayıs 1960 Askeri İhtilali'ne kadar iktidar partisi olarak Türk siyasal hayatında faaliyet göstermiştir (Şeyhanlıoğlu, 2011: 171). 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi'yle kapatılan DP'den sonra 1961 yılında siyasi faaliyetler serbest bırakılınca, DP'nin mirasına talip olarak Adalet Partisi (AP), Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CMKP) ve Yeni Türkiye Partisi (YTP) kurulmuştur. Her ne kadar askerler ve DP karşıtı çevreler YTP'nin DP'nin devamı olması ve DP'li kitleyi kendisine kanalizetmesini istemişse de, bu proje başarılı olmamış ve DP'nin gerçek mirasçısı AP olmuştur (Kurt, 2010: 217-218). 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi'yle demokrasinin tekrar askıya alınmasıyla, bütün siyasi partiler kapatılmıştır. 1983'de siyasi faaliyetlerin tekrar serbest bırakılmasıyla merkez sağda kurulan ilk siyasi parti Milliyetçi Demokrasi Partisi (MDP)'dir (Şener, 2006). Merkez sağda MDP'den sonra kurulan ikinci parti, Anavatan Partisi (ANAP)'dir. MDP ve ANAP'tan sonra kurulan üçüncü parti ise, Büyük Türkiye Partisi (BTP)'dir (Çavuşoğlu, 2009a: 172). BTP'nin kapatılmasından sonra, 23 Haziran 1983'te DP-AP çizgisinin devamı olarak Doğru Yol Partisi (DYP) kurulmuştur. Böylece Türk siyasal hayatında ilk kez ANAP ile birlikte iki büyük merkez sağ parti yer almıştır (Çavuşoğlu, 2009b: 271-272). Ancak merkez sağda yer alan bu iki siyasi parti, bir süre birbiriyle mücadele ettikten sonra, toptan çökmüştür. Bu çöküşün arkasında yolsuzluk ve yozlaşma gibi etkenlere dayanan güven krizi olsa da, 1990'lı yıllardan itibaren ekonomik liberal politikalarla geniş seçmen kitlesini buluşturan ideolojik söylemler denkleminin yıpranmışlığı ve bu alandaki boşluk yatmaktadır. Bu boşluğu, 1980'li yıllardan beri yükselen ve yükselirken seyir değiştiren İslamcılık doldurmaya çalışmıştır. 28 Şubat süreciyle önce Refah Partisi (RP)'nin, sonra Fazilet Partisi (FP)'nin kapatılması ve eski Milli Görüş Hareketi kadrosunun tasfiye edilmesi, ekonomik liberalizmle barışan İslamcılığın özellikle genç kadroları için bulunmaz bir fırsata dönüşmüştür. 22 Haziran 2001'de Anayasa Mahkemesi'nin kararıyla FP'nin kapatılmasıyla, Milli Görüş Hareketi içindeki “gelenekçi” kanadın öncülüğünde kurulan Saadet Partisi (SP)'ne katılmayan, “yenilikçiler” olarak adlandırılan bu genç kadrolar Recep Tayyip Erdoğan'ın başkanlığında örgütlenerek AKP'yi kurmuştur. AKP çizgisi, gerçekten de DP ile başlayan merkez sağ çizginin devamıdır. DP'nin demokrasi anlayışı, Batıcı-laik hayat tarzına direnme iddiasında olan muhafazakâr itirazı, koyu milliyetçi ve muhafazakârlığı ve liberal ekonomik görüşü AKP tarafından da benimsenmiştir (Mert, 2007: 37-38). Bu çalışmada, yukarıda kısa serüveni aktarılan merkez sağın miladı olan DP'nin

siyasi tarihi ve ekonomi politikaları ele alındıktan sonra, DP'nin mirasçısı ve Türkiye'de merkez sağın son halkası olan AKP'nin siyasi tarihine ve ekonomi politikalarına değinilerek, iki parti ekonomi politikaları açısından karşılaştırılmıştır.

3. DP İLE AKP'NİN SİYASİ TARİHİNE KISA BİR BAKIŞ

Bu bölümde, DP ile AKP'nin siyasi tarihinin her iki partinin içinde yer aldıkları dönemlerin siyasi ve ekonomik konjonktürü dikkate alınarak ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu amaçla, öncelikle 1946-1960 döneminin siyasi ve ekonomik konjonktürü ele alınmış ve ardından DP'nin siyasi tarihi ortaya konmuştur. Daha sonra da 2000-2012 döneminin siyasi ve ekonomik konjonktürü ele alınmış ve ardından AKP'nin siyasi tarihi ortaya konmuştur.

3.1. 1945-1960 Döneminde Siyasi ve Ekonomik Konjonktür

Türkiye'de 1945-1960 döneminde siyasi ve ekonomik konjonktürü çözümlmek için, bu dönemin arka planında yatan Milli Şef Dönemi (1938-1945)'nin özelliklerine ana hatlarıyla bakmakta yarar vardır. Atatürk'ün ölümünden sonra “Milli Şef” ve “Değişmez Genel Başkan” sıfatlarını kazanan İsmet İnönü, Türk parasının üzerine Atatürk yerine kendi resmini bastırmış, 26 Mart 1939'daki seçimlerde Atatürk'e yakınlığı ile bilinen adayları liste dışında bırakmış, 29 Mayıs 1939'daki 5. Büyük Kurultay'da başka bir parti kurulması yerine, Meclis'te CHP'nin içerisinde 21 milletvekilinden oluşturulan ve başkanlığını İnönü'nün yapacağı bir Müstakil Grup kurma kararını almıştır. Ayrıca 1940'da, olağanüstü şartlarda ulusal ekonomi ve savunmayı ilgilendiren konularda hükümete geniş yetkiler veren Milli Korunma Kanunu yürürlüğe konmuştur (Altaş, 2006: 16-17). II. Dünya Savaşı yıllarında da 1940'da çıkarılan Milli Korunma Kanunu'nun yanı sıra, Varlık Vergisi Kanunu ve Toprak Mahsulleri Vergisi Kanunu gibi uygulamaların sonunda ülkede büyük bir kıtlık dönemi başlamış, karaborsa yaygınlaşmış, yüksek fiyat artışlarından dolayı sabit gelirli çalışanların satın alma gücü oldukça düşmüştür. Ekonomik alanda yaşanan bu krize tek parti dönemindeki baskıcı uygulamalar da eklenince, ülkede halkın tek parti yönetimine karşı hoşnutsuzluğunda artış görülmüştür (Kırkpınar, 2002: 86). Ayrıca Milli Şef Dönemi boyunca meşru bir şekilde kendisini ifade ve temsil etme olanağı bulamayan siyasal muhalefet akımı da, II. Dünya Savaşı'nın sona erdiği günlerde gerek kamuoyu ve basında, gerekse Parti içinde ve Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)'nde belirginleşmeye başlamıştır. Diğer yandan II. Dünya Savaşı'nın müttefik devletlerce kazanılması, başka bir ifadeyle demokrasi cephesinin bu savaşta galip çıkması, tek parti

yönetimlerinin gözden düşmesine yol açmış ve birçok ülkede serbest seçimlere dayanan demokrasilerin ortaya çıkmasına ve canlanmasına neden olmuştur. Siyasal liberalleşme eğilimlerini destekleyen uluslararası ortam, Türkiye’de de hem iktidar hem de belirginleşmeye başlayan muhalefet üzerinde son derece etkili olmuştur. 1945’den sonra gerek basında gerekse CHP ve TBMM’de görülen muhalefet açıklık kazanmaya, Parti yönetimine yönelik eleştiriler ve Parti içindeki fikir ayrılıkları baş göstermeye başlamıştır (Akandere, 2003: 5-6). CHP içinde başlayan muhalefet hareketi de “DP’nin Siyasal Tarihine Kısa Bir Bakış” başlıklı altbölümde belirtildiği üzere, 1945 yılında Toprak Reformu Kanunu ve bütçe görüşmeleri sırasında beliren gelişmelerle fitili ateşlenen bir süreçle DP’yi doğurmuştur.

II. Dünya Savaşı’ndan Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Sovyetler Birliği galip çıkmış ve dünya bu iki gücün başını çektiği iki kutuplu bir düzene girmiştir. Bu düzende Avrupa’nın doğusunun Sovyetler Birliği’nin denetimi altına girmesinden dolayı, Avrupa’nın batısı ABD için önem kazanmıştır. Nitekim ABD, Yunanistan ve Türkiye gibi ülkelerin üzerinde Sovyet tehdidinin artmasıyla bir an önce harekete geçmesi gerektiği kanaatine varmıştır. Bunun üzerine birçok askeri ve ekonomik önlemi devreye sokmuştur. Bu bağlamda, Truman Doktrini 1947’de askeri önlemler olarak gündeme getirilmiş, Türkiye ve Yunanistan’a askeri malzeme yardımıyla bulunulmuştur. Bu gelişmeyi de, 1949’da Kuzey Atlantik Paktı (NATO)’nın kurulması izlemiştir. Alınan askeri önlemleri de ekonomik düzenlemeler izlemiştir. Bu bağlamda, Marshall Planı öne çıkarılmış ve düşük faizli krediler vasıtasıyla ekonominin canlanması hedeflenmiştir. Türkiye de Soğuk Savaş Dönemi’nde tercihini ABD öncülüğündeki ittifaktan yana kullanmıştır. Nitekim 1952’de NATO üyeliğiyle ittifakın askeri kanadında da yer almıştır. Bu dönemde, Batı Bloku’nu tercih ederek dış politika dinamikleri değişen Türkiye’nin askeri ve ekonomik gücüne önemli katkılarda bulunulmuş ve Batı endeksli dış politika yönetimine devam edilmiştir (Oran, 2006: 483-498, aktaran; Tekin ve Okutan, 2011: 147-148). II. Dünya Savaşı sonrasında ekonomik kalkınma için yeterli düzeyde kaynağa sahip olmayan Türkiye, tüm umudunu dış yardımlara bağlamıştır. Bu dönemde dış yardımlardan yararlanmanın temel koşulu, sanayileşmeden vazgeçerek tarım sektörü öncülüğünde bir kalkınma politikası izlemektir. Bu yüzden tek parti yönetiminin 1950’den önce izlediği tarım sektörüne ağırlık veren ekonomi politikası, 1950’den sonra DP tarafından devam ettirilmiştir (Oktar ve Varlı, 2003: 9). 1950 genel seçimlerinden sonra iktidar olan DP’nin ilk dört yıllık döneminde, alınan dış yardımlarla özellikle tarımsal alanlarda verimliliği artıracak gerek tarım aletleri ithali, gerekse gübre fabrikaları kurulması, iklim koşullarının iyi gitmesi gibi nedenlerden dolayı tarımsal üretim artmıştır (Sunay, 2010: 184-185). Ayrıca bu dönemde Türkiye’nin Kore’ye asker göndermesi ve

NATO'ya üye olma yönünde gösterdiği çabalar, Batılı ülkelerce dikkatle izlenmiş ve olumlu değerlendirilmiştir. Şüphesiz bu girişimler, Türkiye'ye kredi olarak geri dönmüştür. Bu etmenlerden dolayı iktisadi manada ilerlemeler kaydedilmiştir. Ancak bu iyi gidiş fazla sürmemiş, tıpkı siyasal yaşamda olduğu gibi iktisadi koşullarda da bazı yanlış uygulamalar kendini göstermiştir (Tekin ve Okutan, 2011: 136). DP'nin ikinci döneminde bozulmaya başlayan iktidar-muhalefet ilişkileri, son dönemde iyice gerilmeye başlamıştır. Uygulanan ekonomi politikasından dolayı ithalat düşmüş ve enflasyon artmış ve döviz kıtlığı yaşanmıştır. Ayrıca 1955'den sonra Kıbrıs Sorunu da Türk dış politikasında yer almaya başlamış olup, bu gelişmenin üzerine uluslararası ilişkilerde beliren değişikliklerle dış yardım konusunda güçlük çekilmiştir. Kısaca DP'nin ikinci dönemiyle birlikte gerek konjonktürel nedenlerle, gerekse iç ve dış siyasetteki birtakım gelişmelerden dolayı siyasi ve ekonomik istikrar bozulmaya başlamış ve DP'nin son döneminde (1957-1960) yerini kaoslara terk etmiştir. Nihayet 27 Mayıs 1960'da da ülkemizde demokrasiyi rafa kaldıran, ekonomik ve toplumsal gelişmemizi donduran, siyasi dengeleri ters yüz eden askeri darbe gerçekleşmiştir.

3.2. DP'nin Siyasi Tarihine Kısa Bir Bakış

1945 yılında Toprak Reformu Kanunu ile bütçe görüşmeleri sırasında Meclis'te yaşanan tartışmalar, DP'nin kuruluş sürecini hazırlayan temel gelişmelerdir (Altaş, 2011: 21). Toprak Reformu Kanunu görüşmelerinde tasarıyı şiddetle eleştiren Adnan Menderes ve Celal Bayar'ın yanı sıra, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü de ret oyu kullanmıştır. Aynı milletvekilleri Bütçe Kanunu'na da muhalefet etmiş olup, bu milletvekillerinin iç ve dış gelişmeleri değerlendirip fikir alışverişinde bulunmak için yaptığı toplantılarda, ülkenin demokratikleşmesi için bir takrir verilmesi kararlaştırılmıştır (Demir, 2010: 62-64; Taşyürek, 2009: 32). Ancak Dörtlü Takrir olarak adlandırılan bu metin Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)'nde fırtınalar koparmış ve aralıksız olarak yedi saat süren müzakereden sonra reddedilmiştir (Bayar, 2010: 44-45).

Bu milletvekillerinin Parti içindeki muhalefeti bununla da kalmayıp, Bayar'ın Basın Kanunu'nda değişiklik yapılmasıyla ilgili hazırladığı yasa teklifini Meclis'e sunması, Menderes ve Köprülü'nün yayımladığı muhalif makalelerle devam etmiştir. Bu şekilde Partinin şimşeklerini üstüne çeken milletvekillerinden Menderes ve Köprülü Parti Disiplin Kuruluna sevk edilerek Partiden ihraç edilmişlerdir (Altaş, 2011: 31). Bu ihraç kararını Koraltan'ın ihracı ve Bayar'ın milletvekilliğinden ve Partiden istifası izlemiştir. Bu dönemde Cumhurbaşkanı İnönü'nün iktidar partisi karşısında denetim görevi görececek bir muhalefet partisinin gerekliliği konusunda

yaptığı konuşma, yeni bir parti kurma yolundaki girişimlere yeşil ışık yakmıştır (Erer, 1966: 228, aktaran; Kırkpınar, 2002: 90). İnönü'nün de icazetinin alınmasından sonra, DP'nin tüzük ve programı hazırlanmıştır. Yeni kurulan Partiye Bayar Genel Başkan olmuştur (Demir, 2010: 87).

DP henüz yeni kurulmasına rağmen, temel hak ve özgürlüklere verdiği önemle ve ulusal egemenliğin halkın tam anlamıyla söz sahibi olabileceği bir yönetim anlayışıyla gerçekleştirebileceğine dair vurgusuyla, Tek Parti yönetiminden hoşnut olmayan kitlelerin büyük desteğini almıştı. Ekonomik büyümeyi özel sektörün varlığıyla eş tutan DP, kısa sürede ticaret kesiminin de desteğini almayı başarmıştı (Tekin ve Okutan, 2011: 129). DP'nin halk nezdinde gittikçe artan desteğini ve ülke çapında gösterdiği örgütlenme çabalarını fark eden CHP, Demokratlara daha kısa bir örgütlenme süresi bırakmak ve DP'nin muhtemel başarısını sınırlamak amacıyla 1947'de yapılacak olan genel seçimleri 1946'ya almaya karar vermiştir (Ahmad, 2011: 129). Bu gelişmenin üzerine DP kurmayları 1946 yılında yapılacak olan belediye seçimlerine katılmama kararı almıştır. Yerel seçimlerden sonra iki siyasi parti seçim çalışmalarını hızlandırmıştır (Kırkpınar, 2002: 94). Ancak örgütleri henüz zayıf olan DP, CHP'ye bağlı olan mülki idarecilerin engellemeleriyle karşılaşmış (Ahmad, 2011: 130; Demir, 2010: 98) olup, seçimler 4918 Sayılı Yasanın gereği olarak “açık oy, gizli sayım”, “çoğunluk sistemi” esasına göre yapılmıştır. Ayrıca bu yasaya göre, seçimde kullanılan oylar sayıldıktan sonra da seçmen pusulaları yakılarak imha edilmiştir. 465 sandalye için yapılan bu seçimde CHP 395, DP ise 66 milletvekili çıkarmıştır. Ayrıca 4 bağımsız milletvekili seçilmiştir (Kahraman, 2006: 3; Taşyürek, 2002: 40).

1946 seçimlerinden sonra İnönü Cumhurbaşkanı, Recep Peker de Başbakan olmuştur. Bu seçimin ardından iktidarla muhalefet arasında başta yapılan ‘hileli seçimler’ olmak üzere, birçok konuda sürekli gerginlik yaşanmıştır. Bu gerginliği sonlandırmak ve siyaseti normalleştirmek için İnönü, 12 Temmuz Bildirisi adında bir bildiri hazırlatmış ve CHP ile DP arasında bu bildiri kabul edilmiştir. Ancak bu bildiri her iki partide de çok derin çatlaklar uyandırmış ve istifaları beraberinde getirmiştir (Bayar, 2010: 110; Demir, 2010: 161-177). Bundan sonra Recep Peker Hükümeti istifa edip, yerini Hasan Saka Hükümetine bırakmıştır. Bu hükümetin istifasından sonra da Şemseddin Günaltay Hükümeti kurulmuştur (Demir, 2010: 180-186). Şemseddin Günaltay Hükümeti döneminde, “gizli oy, açık tasnif”, “seçimlere her türlü yargı güvencesi getirilmesi” ve “muhalefet partilerine radyoda propaganda” yapma gibi olanaklar veren 5545 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu çıkarılmıştır (Şeyhanlıoğlu, 2011: 188-189).

Bu yasal düzenlemenin ardından 1950 seçimlerinin hazırlıklarına başlanmıştır. Üretimin artırılıp vergilerin azaltılacağı, dengeli bir bütçenin

hazırlanacağı, yabancı sermayenin çekilmesi için gerekli şartların sağlanacağı, özel sermayenin geliştirileceği ve CHP'nin propagandalarına mahal vermemek için rejime halel getirmeyecekleri vaadinde bulunan DP, “Yeter! Söz Milletindir” sloganıyla katıldığı 1950 seçimlerinde (Altaş, 2011: 55) %53.3 oranında oy alarak 420, CHP %39.9 oy oranıyla 69, Millet Partisi (MP) ise %3.1 oyla 1 milletvekili çıkarmış olup, bu seçimlerde 1 de bağımsız milletvekili seçilmiştir (Buran, 2005: 107).

DP'nin 27 yıllık tek parti iktidarını tek başına, kansız ve muvazaasız olarak sonlandırmayı başardığı (Şeyhanlioğlu, 2011: 193) 1950 seçimlerinin ardından, Bayar Cumhurbaşkanı, Koraltan TBMM Başkanı ve Menderes de Başbakan ve Parti Başkanı olmuştur (Bayar, 2010: 142-143). Ancak I. Menderes Hükümeti Parti içi çatışmalardan dolayı, Menderes'in 8 Mart 1951'de istifasıyla sona ermiştir (Şeyhanlioğlu, 2011: 203). Bu istifanın ardından Menderes, Bayar'ın tekrar görevlendirmesi üzerine 29 Mart'ta II. Menderes Hükümetini kurmuştur (Bayar, 2010: 211). 26 Mayıs 1954'e kadar sürecek olan II. Menderes Hükümeti, on yıllık DP iktidarının en başarılı hükümetidir. Bu dönemde DP Hükümeti, o güne kadar benzerine rastlanılmayan ölçüde bir kalkınma hamlesi başlatmış olup, başta enerji alanında olmak üzere çok sayıda yatırımı hayata geçirmiş ve milli gelirde büyük bir artış sağlamıştır. Bu dönemi ise 2 Mayıs 1954'te yapılacak olan genel seçimler izlemiştir. Bu seçimlerde DP oyların %58.42'sini alarak 503 milletvekili çıkararak en büyük siyasi zaferini kazanmıştır. CHP ise oyların %35.11'ini alarak 31 milletvekili, Cumhuriyetçi Millet Partisi (CMP) ise %5.28 oy alarak 5 milletvekili çıkarmıştır. 2 de bağımsız milletvekili seçilmiştir. 29 Kasım 1955'te DP grubu içerisinde beliren sert muhalefetten dolayı, Maliye Bakanı Hasan Polatkan ve Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'nun istifa ettirilmesinin ardından Menderes'in de istifası gelmiştir. Ancak DP milletvekili Mükerrrem Sarol'un geliştirdiği formülle Menderes kürsüye çıkarak, kürsüde etkili bir konuşma yapmış ve grupta tam kadrodan güvenoyu alarak IV. Menderes Hükümetini kurmuştur (Şeyhanlioğlu, 2011: 208-209). Bu Hükümet 25 Kasım 1957'ye kadar sürmüştür.

1957'de yapılan genel seçimler Cumhuriyet tarihinin en sert seçimlerinden biri olup, DP bu seçimlerde ilk kez oy kaybına uğrayarak oy oranını %50'nin altına (%47.91) düşürerek (Şeyhanlioğlu, 2011: 217) 424 milletvekili çıkarabilmiştir. CHP oy oranını %41.12'ye çıkararak 178 milletvekili, CMP %7.08 oy oranıyla 4 milletvekili, Hürriyet Partisi (HP) %3.84 oy oranıyla 4 milletvekili çıkarmıştır (1957 Yılı Genel Seçim Sonuçları, 2011). Seçimlerin ardından 25 Kasım 1957'de V. Menderes Hükümeti kurulmuştur. 1957 seçimlerinde CHP muhalefette kalmasına rağmen, önceki dönemlere nazaran Meclis içinde daha güçlü bir konuma erişmişti. Özellikle CHP'nin eski seçmen kitlesini oluşturan ordu, bu dönemde CHP'ye daha fazla destek vermiş, ayrıca üniversiteler ve basın da

CHP'nin arkasında durmuş ve CHP'yi yeni dönemde bu silik görüntüsünden kurtarmıştır. DP ise bu dönemde arkasındaki geniş halk kitlelerine güvenerek, CHP'ye karşı daha otoriter davranmaya başlamıştır (Altaş, 2011: 127).

V. Menderes Hükümeti döneminde, iktisadi anlamda önceki yıllara nazaran daha sıkıntılı bir devre yaşanmıştır. Bu dönemde hızla yükselen enflasyonun yanı sıra, özellikle sabit gelirli kesimlerdeki düşen alım gücünün doğurduğu rahatsızlık iktidara karşı zaten geleneksel olan bürokratik muhalefetin tırmanmasına yol açmıştır (Sunay, 2010: 187). Bu dönemde, partiler arasında yükselen gerginlikten dolayı iç siyaset tıkanmış ve ihtilal sıradan bir olaymış gibi konuşulmaya başlanmıştır (Demir, 2010: 375). Bu gelişmeler üzerine siyasetteki bu gerginliği sonlandırmak ve güven tazelemek isteyen Menderes'in Ege gezisine çıktığı bir dönemde, 27 Mayıs 1960'ta Türk Silahlı Kuvvetleri darbe yaparak yönetime el koymuş, Menderes Eskişehir'den Konya'ya giderken Kütahya'da, Bayar ise Çankaya'da teslim alınarak (Taşyürek, 2009: 118) diğer partililer gibi Yassıada'ya götürülmüş ve gayri insani şartlarda tutularak burada yargılanmıştır. Yassıada'da yapılan duruşmalarda Maliye Bakanı Hasan Polatkan, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, Menderes ve Bayar'ın idamına karar verilmiş olup, Bayar yaş haddinden idamdan kurtulmuştur. Diğer milletvekilleri de müebbet hapse ve diğer ağır cezalara çarptırılmıştır (Şeyhanlioğlu, 2011: 224). 27 Mayıs ile geniş halk desteğiyle iktidara gelen bir partinin askeri bir müdahaleyle indirilmesiyle Türk siyasal hayatında yeni bir perde açılmış ve idam edilen Menderes siyasi bir sembole dönüşmüştür (Bulut, 2009: 144). Ayrıca Cumhuriyet tarihinin ilk askeri darbesi olan 27 Mayıs, daha sonra ülkede darbe anlayışının yerleşmesinde önemli bir dönüm noktasını teşkil etmiştir (Buran, 2005: 108).

3.3. 2000-2012 Döneminde Siyasi ve Ekonomik Konjonktür

2000'li yılların başında Türk siyasetinde yeni hareketlilikler başlamıştır. 18 Nisan 1999 genel seçimlerinde CHP'nin %8.7'lik oy oranıyla baraj altında kalması, seçimlerde %22.2 oy oranına erişen Demokratik Sol Parti (DSP)'nin Bülent Ecevit'in şahsi partisi halini alması gibi nedenlerle solda yeni parti arayışları gündeme gelmiştir. Ecevit'in sağlık durumunun kötüye gitmesi DSP içinde siyaset yapan Hüsamettin Özkan, Kemal Derviş ve İsmail Cem gibi isimleri yeni parti kurulması konusunda harekete geçirmiştir. Bu konuda oldukça hararetli tartışmalar yaşanmış, ancak solda iddialı ve temsil gücü yüksek bir siyasi parti kurulamamıştır. Benzer tartışmalar Milli Görüş Hareketi'nin yeni oluşumu olan FP içinde de yaşanmıştır. "AKP'nin Siyasi Tarihine Kısa Bir Bakış" başlıklı altbölümde de belirtildiği üzere, FP'nin 14 Mayıs 2000'deki kongresine "gelenekçi"

kanadın temsilcisi olan Recai Kutan ile “yenilikçi” kanadın genel başkan adayı olan Abdullah Gül arasındaki mücadele damgasını vurmuştur. Kongre “gelenekçi” kanadın zaferiyle sonuçlansa da, Milli Görüş Hareketi’nde çok önemli kırılmaların olduğunu göstermektedir. 22 Haziran 2001’de Anayasa Mahkemesi’nin kararıyla FP kapatılmış, bazı milletvekillerine 5 yıl süreyle siyasi yasak getirilmiştir (Tekin ve Okutan, 2011: 227-228). Anayasa Mahkemesi’nin kararının ardından fazla süre geçmeden Milli Görüş’ün “gelenekçi” kanadı, 20 Temmuz 2001’de Kutan’ın Genel Başkanlığı’nda bütün Milli Görüş Hareketi’nin resmi temsilcisi olarak SP’yi kurmuştur (Poyraz, 2010: 329). Ancak SP’ye “yenilikçiler” katılmamıştır. “Yenilikçiler” kanadında hızlanan parti kurma çalışmaları, başta FP’liler olmak üzere, ANAP, DYP ve Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) milletvekilleri, eski siyasetçiler, mahalli idareciler, iş ve işveren kuruluşlarının katılımıyla 14 Ağustos 2001’de AKP’nin kuruluşunun ilan edilmesiyle sonlanmıştır. AKP, 3 Kasım 2002’deki genel seçimlerde Türk siyasi hayatında DP’den sonra en fazla oy alan siyasi parti olarak muhalefet partilerini ve iktidar ortağı tüm partileri Meclis dışında bırakmayı başarmış, katıldığı 22 Temmuz 2007 ve 12 Haziran 2011 genel seçimlerinde de oy oranını sürekli artırarak üç dönem art arda tek başına iktidara gelmiştir (Özdemir, 2012: 205-206).

Türkiye’de 2000-2002 yılları arasını kapsayan dönem, bütünüyle bir dış model olan yeniden yapılanma ara dönemi olarak adlandırılabilir. Bu dönemdeki başlıca destekçiler Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası (DB), Avrupa Birliği (AB), ABD ve NATO olmuştur. Bu dönem, tek başına ekonomik yapılanma ara dönemi değildir. Aynı zamanda, AB ile tam üyelik görüşmelerinin açıldığı siyasi yeniden yapılanma ara dönemidir. Kuşkusuz 11 Eylül saldırılarının ardından uluslararası terörle mücadele kapsamında ABD ile ortak hareket edilerek Afganistan harekâtı içinde Türkiye’nin yer aldığı, yeni bir askeri dönemdir. Siyasi, askeri ve ekonomik alanlarda 2000-2002 yılları arasını kapsayan dönemde inşa edilen yeniden yapılanma ara dönemi, adeta 1947 sonrasında siyasi, ekonomik ve askeri alanda yapılmış olan Batı tercihinin yeniden tazelenmesidir. 3 Kasım 2002 genel seçimleriyle Türkiye’de iktidarı devralan AKP de, on yıldır süren iktidarında 2000-2002 ara döneminde başlatılan yeniden yapılanma sürecini aralıksız bir şekilde sürdürmüştür (Ekzen, 2012). AKP iktidarı dönemine şu gelişmeler damgasını vurmuştur. Bunlardan ilki stand by anlaşmaları çerçevesinde IMF ile ilişkilerin sürdürülmesinin de katkısıyla başta enflasyon ve büyüme rakamları olmak üzere ekonomide görülen iyileşme sürecidir. İkincisi, çıkarılan AB Uyum Yasaları ve bunlara bağlı olarak gerçekleştirilen reformlardan dolayı 3 Ekim 2005’te AB’ye üyelik müzakerelerinin başlatılmasıdır. Üçüncüsü ise, II. Körfez Savaşı olarak da adlandırılan, ABD’nin Irak’a yönelik başlattığı operasyondur. Savaş esnasında

Türkiye'nin politikası, Irak'ın toprak bütünlüğünün korunması yönünde olmuştur. ABD'nin Türkiye'den asker konuşlandırma, hava üslerimizi, limanlarımızı ve kara harekâtında topraklarımızı kullanmak yönündeki taleplerini içeren tezkerenin 3 Mart 2003'te TBMM'de reddedilmesi, Türkiye-ABD ilişkilerinde gerginliklerin yaşanmasına neden olmuştur (Tekin ve Okutan, 2011: 230-231). Ancak buna rağmen, iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerde önceki dönemlere nazaran göreceli bir artış söz konusudur. 2000'li yıllardan itibaren gerek Türkiye, gerekse dünya konjonktüründe meydana gelen değişmelerden ve yabancı sermaye dolaşımını kolaylaştırmak amacıyla yapılan yasal düzenlemelerden dolayı, Türkiye ekonomisine giren yabancı sermaye miktarında artış görülmüştür. Türkiye, özellikle 2005 yılından itibaren dünya ticaretinde ve piyasalarında göreceli olarak daha faal bir konuma geçmiştir. Ancak 2008'de AKP'ye açılan kapatma davası ve 2008 küresel ekonomik krizinden dolayı, ekonomide küçülme olmuştur. 2007'ye kadar üst düzeyde seyreden Türkiye-AB ilişkileri bu tarihten sonra düşüşe geçmiştir. Türk kamuoyunda artık AB'ye üyelik sürecinden çok, Türkiye'nin Ortadoğu'daki rolü konuşulmaya başlamıştır. 2000'li yıllardan sonra Türkiye'nin dış ticaretinde AB'nin payı azalmaya başlamıştır. Buna karşın, ABD ve Uzakdoğu ülkeleri ile ilişkilerde aynı tablodan söz edilemez. Irak Savaşı ve İran meselesinden dolayı ilişkilerin kopma noktasına geldiği ABD ile ticaret 2003 yılından 2008 krizine kadar geçen sürede büyük artış göstermiştir. Aynı durum İsrail için de söz konusudur. Mavi Marmara saldırısının gerçekleştiği 2010 yılında, iki ülke arasındaki ticaret rekor düzeye erişmiştir. Ayrıca, Çin gibi Uzakdoğu ülkeleriyle olan dış ticaretimiz de büyük artış göstermiştir (Şahin, 2011). Bu dönemde Türkiye'de “komşularla sıfır sorun stratejisi” benimsenmiştir. Ancak Mavi Marmara saldırısıyla uluslararası hukuku ihlal ettiği gerekçesiyle İsrail'e, Suriye'de yaşanan gelişmelerden dolayı Suriye yönetimine karşı sert tepkiler gösterilmiştir. Malatya'nın Kürecik Beldesi'nde kurulan füze kalkanından dolayı da İran'la ilişkilerde birtakım sorunlar cereyan etmiştir (Özdemir, 2012: 202). Bu gelişmelerden dolayı “komşularla sıfır sorun” stratejisinden kopuşlar başlamıştır. Dış ilişkilerde yaşanan bu sorunlar, söz konusu ülkelerle olan ticareti de durma noktasına getirmiştir.

3.4. AKP'nin Siyasi Tarihine Kısa Bir Bakış

AKP'nin kuruluşunu hazırlayan nedenler, Milli Görüş Hareketi'nin yaşamakta olduğu bunalım sürecinde şekillenmiştir. 28 Şubat süreciyle RP'nin kapatılmasından partinin “efsanevi” lideri olan Necmettin Erbakan sorumlu tutulmuş ve Milli Görüş geleneğinde adeta devrim niteliğinde gelişmeler gözlenmiştir (Tekin, 2004: 53). FP'nin 14 Mayıs 2000'de yapılan

kongresi, Milli Görüş açısından oldukça farklı geçmiştir. Bu kongreye kadar tek adayla kongreye gitmeye alışık olan Milli Görüş Hareketi, ilk kez birkaç adayın çıktığı bir yarışa şahitlik etmiştir. FP Genel Başkanı Recai Kutan'ın kongrede yeniden aday olacağını açıklamasının ardından, FP Grup Başkanvekili Bülent Arınç, Sivas Milletvekili Abdüllatif Şener ve Kayseri Milletvekili Abdullah Gül de Genel Başkanlığa adaylığını koymuştur. Ancak, Kutan'ın karşısına üç ayrı aday olarak çıkan bu muhalefet kanadının kazanma şansının oldukça düşük olduğu kısa sürede anlaşılmıştır. Bu aşamada İstanbul eski Belediye Başkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın da katıldığı bir toplantıda, Gül üzerinde anlaşmaya varılmış ve 14 Ocak 2000'deki kongrede Kutan ve Gül yarışmıştır (Poyraz, 2010: 325). Milli Görüş geleneğinde bir ilk olan bu girişim, Kutan'ın 1238 delegeden 633'ünün oyunu almasıyla başarısızlığa uğramıştır (Pamuk, 2001: 149). Ancak FP deneyimi ile Milli Görüş geleneğinde derin bir çatlak yaşanmıştır. FP, Partinin cemaatçi yapısının korunmasından yana olan "Gelenekçiler" ve parti içi muhalefeti sürdüren ve partililiği ön plana çıkaran "Yenilikçiler" şeklinde ikiye ayrılmıştır (Yıldırım, 2002: 67).

İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı iken Siirt'te katıldığı bir mitingde okuduğu şiirden dolayı Diyarbakır 3 No'lu Devlet Güvenlik Mahkemesi (DGM)'nin 1998 yılında verdiği mahkûmiyet kararından dolayı hapse giren Erdoğan'ın cezaevinden çıkmasından sonra, "Yenilikçiler" kanadında parti kurma çalışmaları hızlanmış ve 14 Ağustos 2001'e kadar sürmüştür. 22 Haziran 2001'de Anayasa Mahkemesi tarafından FP'nin kapatılması, AKP'nin kuruluş sürecini hızlandırmıştır (Pamuk, 2001: 171, 192). Ayrıca yazar Eşber Yağmurdereli'nin salıverilmesiyle 1998'de Diyarbakır 3 No'lu DGM tarafından siyaset yasağına çarptırılan Erdoğan için yeni bir hukuksal süreç başlamış olup, Erdoğan'la benzer bir hüküm giyen Hasan Celal Güzel'in siyasi yasağının kaldırılması da Erdoğan'ın siyasette önünün açılacağı yönündeki beklentileri yükseltmişti (Tekin, 2004: 72). Nihayet 14 Ağustos 2001'de AKP'nin kuruluşu ilan edilmiştir. Yeni kurulan parti 3 Kasım 2002 seçimlerine kadar TBMM içindeki değişik partilerden gelen milletvekillerinden oluşan ve başkanlığını Arınç'ın yaptığı bir grup ile temsil olunmuştur (Erler, 2007: 129). Parti Programına bakıldığında, devletin ilke olarak her türlü ekonomik faaliyetin dışında yer alarak düzenleyici ve denetleyici roller üstlenmesi gerektiği, özelleştirme uygulamalarının savunulduğu, AB, DB, IMF ve diğer uluslararası kuruluşlarla ilişkilerin ekonomik ihtiyaçlar ve ulusal çıkarlar doğrultusunda sürdürülmesi gerektiği ve katılımcı demokrasi vurgusunun belirgin olduğu görülmektedir (AKP 2001 Programı).

3 Kasım 2002 genel seçimleri, Türk siyasetinde adeta bir deprem etkisi yaratmıştır. Ülkede 1980 sonrası siyasete yön veren hemen tüm partiler, TBMM dışında kalmıştır. Hatta %10'luk seçim barajının altında

kalan DSP, ANAP ve DYP liderleri siyaseti bırakma kararı almıştır (Tekin ve Okutan, 2011: 229). 3 Kasım seçimlerinde AKP %34.43 oy oranıyla 365, CHP %19.41 oy oranıyla 177 milletvekili çıkarmıştır. 9 da bağımsız milletvekili seçilmiştir (2002 Yılı Genel Seçim Sonuçları, 2006). Bu seçimlere Erdoğan, siyasi yasağından dolayı girememiştir. Seçimlerden ardından, Abdullah Gül'ün başkanlığında 18 Kasım 2002'de kurulan 58. Hükümet döneminde yapılan Anayasa değişikliğiyle Erdoğan'ın siyasi yasağı kaldırılmıştır (Yılmaz, 2007: 161). Ayrıca seçimlerde Siirt'in Pervari İlçesinde üç sandık kurulunun oluşturulmaması ve bir sandığın da kırılması nedeniyle AKP'nin bu ildeki seçimlerin iptal edilmesi yönünde Yüksek Seçim Kurulu'na yaptığı başvuru kabul edilerek, Erdoğan'a milletvekilliğinin yolu açılmıştır. 9 Mart 2003'te Siirt'te yapılan seçimde Erdoğan milletvekili seçilmiştir (Aydın, 2002). Gül'ün başkanlığındaki 58. Hükümet'in 11 Mart 2003'te istifasından sonra, Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'den hükümeti kurma görevini alan Erdoğan, 15 Mart 2003'te 59. Cumhuriyet Hükümeti'ni kurmuştur (Yılmaz, 2007: 161).

Bu dönemde, AKP iktidarının daha önceki koalisyon hükümetine göre oldukça başarılı olduğu söylenebilir. Ancak 2007'deki Cumhurbaşkanlığı seçiminde yaşanan “367 Krizi” ve “27 Nisan E-Muhtırası”ndan dolayı bu olumlu atmosfer bozulmaya başlamıştır. Yaşanan bu gelişmelerden dolayı Erdoğan erken seçim kararı almıştır (2007 Türkiye Cumhurbaşkanlığı Seçimi, 2011; Diler, 2012). 22 Temmuz 2007'de yapılan seçimlerde, AKP oy oranını önemli oranda artırmıştır. Şüphesiz bu oy artışında Cumhurbaşkanlığı seçiminde yaşanan ve siyaseti vesayet altına almayı amaçlayan anlayışın önemli bir katkısı olmuştur (Tekin ve Okutan, 2011: 234). Seçimlerin sonunda AKP %46 oy oranıyla 341, CHP %20 oy oranıyla 112, Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) %14 oy oranıyla 71 milletvekili çıkarmıştır. 26 da bağımsız milletvekili seçilmiştir (Seçim Sonuçları, 2007).

2007 genel seçimlerinin ardından Cumhurbaşkanı seçimi yapılmış olup, 2008'de ise AKP'ye “laikliğe aykırı fillerin odağı durumuna geldiği” gerekçesiyle kapatma davası açılmıştır. Ancak Anayasa Mahkemesi'nin 30 Temmuz 2008'de verdiği kararla Parti'nin kapatılmamasına, fakat Partiye sağlanan Hazine gelirinin yarısının kesilmesine karar verilmiştir (Yeni Şafak, 2008; Adalet ve Kalkınma Partisi, 2012). Bu dönemde 12 Eylül 2010'da yapılan Anayasa Referandumuyla birçok değişikliğin ve yasal düzenlemenin yolu açılmış olup, bu dönemde dış politikada önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Ancak bu dönemde, ülkedeki temel ekonomik göstergelerin önceki döneme göre gerilediği görülmektedir. 2007'den itibaren etkileri dünya çapında hissedilmeye başlanan kriz Türkiye'yi de etkilemeye başlamıştır. Büyüme hızında düşmeler ve işsizlik oranlarında

yükselmeler gözlenmiştir (Ertunç vd., 2010: 4). Bu dönemi ise 12 Haziran 2011 genel seçimleri izlemiştir.

Bu seçimlerin sonunda AKP %49.9 oranında oy alarak 326, CHP %25.91 oranında oy alarak 135, MHP ise %12.99 oranında oy alarak 53 milletvekili çıkarmıştır. Ayrıca 36 da bağımsız milletvekili seçilmiştir (2011 Genel Seçim Sonuçları, 2011). Seçimlerin ardından 6 Temmuz 2011’de 61. Hükümet kurulmuştur. Bu dönemde asker-sivil ilişkilerinde büyük kırılmalar ve ilkler yaşanmış, bu alanda köklü düzenlemeler yapılmıştır (Keyman, 2012). Ekonomik veriler de önceki döneme göre ülkenin önemli bir gelişme kaydettiğini göstermekte olup, dış politikada gergin bir döneme girilmiştir.

4. DP İLE AKP’NİN EKONOMİ POLİTİKALARI

Bu bölümde DP ile AKP’nin ekonomi politikalarının ortaya konması amaçlanmıştır. Bu amaçla, öncelikle DP’nin ekonomi politikaları dönemler halinde incelenmiş olup, ardından AKP’nin ekonomi politikalarına dönemler halinde değinilmiştir.

4.1. DP’nin Ekonomi Politikaları

Parti Programına bakıldığında, DP’nin ekonomi politikasında devletçiliğe yeni bir açılım ve bakış açısı getirdiği görülmektedir. Serbest piyasayı ve özel sektörü savunan DP iktidarında, özel sektör ve serbest piyasaya altyapı oluşturulması ve iktisadi ihtiyaçların karşılanması amacıyla Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT)’ne ağırlık verilmiştir (Şeyhanlioğlu, 2011: 161). DP’nin iktisat politikasının temel hedefleri kendi deyimleriyle “iktisadi cihazlanmayı hızlandırmak, bütçede yatırımları genişletmek, özel sektörü hukuki ve fiili emniyet altına alacak tüm düzenlemeleri yapmak ve geliştirmek, yabancı sermayeden yararlanmak, üretim hayatını devletin zararlı müdahalelerinden ve bürokratik engellerden kurtarmak, mevcut sermayenin üretime akmasını sağlamak, böylece birey için uygun girişim ortamı oluşturmaktır” (Coşar, 2005: 31).

Bu hedeflere erişmek için milli gelirin arttırılması gerektiğini belirten DP, milli gelirin arttırılması için de tarım sektörünün kalkınmasına önem vermiştir. Üretimin artması için ulaştırma politikasında yapılan önemli değişikliklerin yanı sıra, akaryakıt hatları ve gümrük tarifeleri gözden geçirilmiş, muamele vergisi, yol ve hayvan vergisi gibi vergiler kaldırılarak üretim gücünün desteklenmesi hedeflenmiştir (Bayar, 2010: 149-150). Özel sermaye birikimine öncelik tanıyan ve kalkınmacı bir felsefeye dayanan DP döneminde, kamu yatırımlarının ve devlet işletmeciliğinin özel sermaye birikimi açısından taşıdığı hayati rol keşfedilmiştir. Böylece sanayileşmenin lokomotif olan devlet kesiminin simgelediği devletçi ekonomik modele

kamu kesiminin nicel boyutları bakımından benzemeyen, fakat devlet kesiminin özel sektöre destek niteliğinin belirginleşmesi nedeniyle ondan farklılaşan yeni bir “karma ekonomi” anlayışı şekillenmiştir (Boratav, 2011: 108-109). Ancak DP döneminde izlenen ekonomi politikalarının dönemler itibarıyla farklılık arz ettiği görülmektedir. Bu yüzden DP’nin ekonomi politikalarının 1950-1954, 1954-1957 ve 1957-1960 olmak üzere üç dönemde ele alınmasında yarar vardır.

1950-1954 yılları arasındaki dönemde, özellikle 1951-1954 yılları arasındaki dönemi kapsayan II. Menderes Hükümeti dönemi, on yıllık DP iktidarının en başarılı dönemi olarak kabul edilebilir. Bu dönemde, Cumhuriyet tarihinde o güne kadar benzerine rastlanmayan bir kalkınma hamlesi başlatılmıştır (Şeyhanlıoğlu, 2011: 208). Bu dönemde DP’nin göstermiş olduğu ekonomik başarı, sanayiden çok tarım alanında olmuştur (Tunçay, 2000: 180). Tarım alanında meydana gelen olumlu gelişmenin arka planında, Hükümetin tarıma dayalı büyüme modeli kapsamında köylü ve çiftçiye yönelik uyguladığı politikalar yer almaktadır (Dikkaya ve Özyakışır, 2009b: 114). Bu dönemde tarımın makineleşmesi, tarım sektörüne yönelik kredi olanakları ve tarımsal ürünler için belirlenen yüksek fiyat politikası ile birlikte iklimin elverişli olması, tarımda üretimi artırmıştır. Özellikle 1950-1953 yılları arasında tarım sektörü hızlı bir gelişme göstermiş ve toplam ekim alanı 14.5 milyon hektardan 18.8 milyon hektara çıkmış, tarımsal üretimde ise %100’lük bir artış gözlenmiştir (Çoban, 2007: 23-24).

1950-1954 döneminde istisnai bir konjonktürden dolayı ihracat gelirlerinde büyük bir artış gözlenmiştir. Şöyle ki 1950’de 263 milyon dolar olan ihracat, 1954’de 335 milyon dolara çıkmıştır. Ancak ithalat da buna paralel olarak artmıştır. 1950’de 286 milyon dolar olan ithalat, 1954’de 478 milyon dolara çıkmıştır (Parasız, 1998: 79). Bu dönemde ihracatın ithalatı karşılama oranında düşmeler gözlenmiştir. Bu oran 1950’de %92.2 iken, 1951’de %78.1, 1952’de %65.3, 1953’te %74.4 ve 1954’de %70’tir. Bu orandaki düşmeye rağmen, ihracatın GSMH içindeki payı ilk üç yıl sabit kalmıştır. İhracatın GSMH’ye oranı 1950, 1951 ve 1952’de %7.6 olmuştur. Ancak bu oran 1953’te %7.1 ve 1954’de %5.9’a düşmüştür (TÜİK, 2011: 437).

Kore Savaşı’nın yarattığı iktisadi patlama esnasında Türkiye, geleneksel ihraç kalemlerinin yanı sıra artan tahıl ürünlerini ve maden cevherini yurtdışına satabilmiştir. Bu dönemde uygulanan fiyat teşvikleri de yukarıda da ifade edildiği gibi, işlenen toprakların genişlemesi isteğini doğurmuş ve ekilen alanların artmasına yol açmıştır. Bu dönemde hükümetin aldığı yardım ile ihraç gelirleri 35 bin traktöre dönüştürülmüş olup, ülkede kırsal kesime doğru ciddi bir para akışı gerçekleşmiştir (Keyder, 1987: 57).

Bu dönemde DP iktidarı yerli burjuvazinin daha da genişlemesi, palazlanması ve hatta devlet desteğiyle güçlenmesi çerçevesinde büyük çaba sarf etmiştir (Kahraman, 2006: 8). 1950 yılında başta sanayi olmak üzere, bütün sektörlerde özel girişim yatırımlarını desteklemek, orta ve uzun vadeli yatırım kredisi kullanılmasını sağlamak isteyen sanayi işletmelerinin bu ihtiyaçlarını karşılamak, sermaye piyasasının gelişimine yardımcı olmak gibi amaçlarla Türkiye Sınai Kalkınma Bankası kurulmuştur. Ayrıca 1951 yılında yapılan müzakerelerde, Türkiye'nin Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT)'na katılması görüşülmüş olup, 1953 yılında bu anlaşma imzalanmıştır (Çoban, 2007: 24-25). 1950 yılında, 10 Ağustos tarihli Bakanlar Kurulu kararıyla, serbest ve lisansa bağlı, mukabil ithal hakkı tanıyan ihracatı; ithalatta ithali mümkün mallar ve döviz tahsis olunamayacak mallara ilişkin listelerin düzenlemesini getiren bir dış ticaret rejimi yürürlüğe girmiştir. Ayrıca aynı yıl 5583 Sayılı Hazinece Özel Teşebbüslere Kefalet Edilmesine ve Döviz Taahhüdünde Bulunulmasına Dair Kanun da çıkarılarak, özel girişimlere yönelik önemli bir düzenleme gerçekleştirilmiştir (Ekzen, 2009: 33).

Ancak DP yerli girişimciler sınıfından umduğunu bulamayınca yabancı sermaye yatırımlarına yönelmek durumunda kalmıştır. DP tarafından, ülkenin zenginlik kaynaklarını daha hızlı bir şekilde üretime açmak için, yabancı sermayeye başvurulması gerektiği düşünülmüştür (İnan, 2007: 129). Bu bağlamda 1951 yılında son derece liberal olan Petrol Kanunu çıkarılmıştır. Ayrıca 1954 yılında ise 6224 Sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu çıkarılarak, yabancı sermaye geniş ölçüde teşvik edilerek, kâr ve anapara transferine tam serbesti getirilmiş ve aynı zamanda yabancı sermayeye ilişkin idari formaliteler azaltılmıştır (Coşar, 2005: 34).

Yine bu dönemde halkın temel ihtiyaçlarının karşılanması için birçok kamu yatırımlarına girişilmiştir. Örneğin; "Makine Kimya Endüstrisi Kurumu (1950), Türkiye Çimento Sanayi (1953), Türkiye Azot Sanayi (1953) ve Türkiye Petrol Ortaklığı gibi önemli devlet girişimlerinin kurulmasının yanı sıra, PTT İşletmeleri Genel Müdürlüğü'nün de 1953 yılında çıkarılan 6145 Sayılı Yasa ile bir Kamu İktisadi Teşebbüsü (KİT) haline getirildiği görülmüştür (Dura, 1989: 43-44; Albayrak, 2004: 207-214, aktaran; Şeyhanlıoğlu, 2011: 267). Bu dönemde ekonomi alanında kaydedilen gelişmeler sayesinde, ülkede gıda maddesi ve hammadde ihracatı temelinde yaşanan ekonomik mucizenin neticesinde, kırsal kesime para akarken, ülke içinde ve dışında tüketici mallarına talepte büyük bir artış görülmüştür. Yüksek fiyatlarla satılan malları ithal edebilen tüccarlar bir tür küçük sanayinin gelişmesine neden olmuştur (Ahmad, 2011: 141).

DP'nin iktidara geldiği 1950 yılında GSMH büyüme oranı %9.4 iken, bu oran 1951'de %12.8, 1952'de %11.9, 1953'de %11,2 ve 1954'de

%-3'tür (Eşiyok, 2006: 13). Ekonomide olağanüstü gelişmelerin kaydedildiği bu dönemde, fiyat istikrarı da sağlanmıştır. Toptan Eşya Fiyatları Endeksi (TEFE)'ne göre yıllık fiyat artışları 1950'de %-9.9 iken, bu oran 1951'de %6.5, 1952'de %1, 1953'de %2, 1954'de ise %11.2'dir (Uluatam, 1981: 20-21).

1950-1954 yılları arasında başta tarım sektörü alanında olmak üzere yaşanan olağanüstü ekonomik büyüme, Anadolu sermayesinin birikmesine imkân tanımış, buradan sanayiye aktarılan sermaye birikimi, güçlü işletmelerin ortaya çıkmasını sağladığı gibi, günümüzde “Anadolu Kaplanları” olarak adlandırılan sermaye grubunun konuşlandığı Adana, Kayseri, Denizli, Gaziantep ve Konya gibi sanayi kentlerinin kurulmasına katkı sağlamıştır (Şeyhanlioğlu, 2011: 267).

1954-1957 yılları arasındaki dönemde, başta yabancı sermaye akışının azalması ve yerli sanayinin ağır yatırımlara yetmemesi ve üç yıl art arda süren kötü hava koşulları (kuraklık) (Şeyhanlioğlu, 2011: 267), dış ticaretten gelen tıkanıklıklar ve bunlara bağlı olarak sanayi üretiminde karşılaşılan güçlükler nedeniyle reel üretimde büyüme yavaşladığı gibi, ülkedeki fiyat artışları da ciddi boyutlara erişmiştir. TEFE'ye göre yıllık fiyat artışı 1955'de %7.2 iken, bu oran 1956'da %16.8, 1957'de 18.7'ye çıkmıştır (Uluatam, 1981: 20-21).

Ekonomide daralmaların olduğu bu dönemde bir deliberasyon politikasının uygulanması kararlaştırılmıştır. Önceki dönemde uygulanan serbest dış ticaret politikası çerçevesinde ithalatın serbestleştirilmesi, dış kredi ve dış yardım gibi finansman kaynaklarına başvurulması bazı olumlu sonuçlara yol açmıştır. Ancak bu politikaların bir yerde tıkanması hükümetin tekrar içe kapanmasına neden olmuştur. 1950-1954 döneminde özel girişime öncelik tanıyarak devletin ekonomideki rolünü daraltmayı düşünen hükümet, bu dönemde dış ticaret açıkları konusunda paniğe kapılarak korumacı bir politikadan yana olmuştur. Çünkü serbest ticaret rejimi sürekli ve giderek büyüyen dış açıklara yol açmış ve bu süreçte dış yardım ve kredi sağlamakta güçlükler yaşanmıştır. Şöyle ki, bu dönemde ödemeler dengesi açığını kapatmak için Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nden ek krediler talep edilmiş, ancak bu talepler reddedilmiştir. Bu nedenlerden dolayı dış ticaret rejimi sıkı kayıtlar altına alınmıştır. Hükümet şeker ve çimento fabrikaları başta olmak üzere, çeşitli sanayi tesislerinin temellerini atmak ve bu törenlerin yurt çapında propagandasının yapılması yoluyla, halkı çekilen sıkıntıların kısa sürede üstesinden gelineceğine inandırmaya çalışmıştır (Tunçay, 2000: 183; Dikkaya ve Özyakışır, 2000b: 120-121; Boratav, 2011: 110).

Ayrıca bu dönemde, Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkındaki Kanun'un 13 Sayılı Kararına dayanılarak, Banka Kredilerini Tanzim

Komitesi kurulmuş ve bu Komite fiilen 1956 yılında işlerliğe kavuşmuştur. 15 Eylül 1955 tarihinde 14 Sayılı Karar yürürlüğe sokularak, geçmişte çıkarılmış olan 13 Sayılı Karara nazaran çok daha kapsamlı olan, tam anlamıyla dış denge tehditlerini yürürlüğe koyan ve geçmişe oranla çok daha sert bir uygulama getirilmiştir (Ekzen, 2009: 34).

Bu dönemde izlenen ekonomi politikalarından dolayı ithalatta düşme gözlenmiş ve dönemin başlarında ihracatın ithalatı karşılama oranında yükselmeler gözlenmiştir. Bu oran 1955’de %63 iken, 1956’da %74.9, 1957’de %86.9’a çıkmıştır. Ancak bu orandaki yükselmeye rağmen, ihracatın GSMH’ye oranı gittikçe düşmüştür. İhracatın GSMH’ye oranı 1955’te %4.6 iken, bu oran 1956’da %4.6, 1957’de %3.3’e düşmüştür (TÜİK, 2011: 437). Bu dönemde GSMH büyüme oranları da düşüş göstermiştir. 1955’de %7.9 olan bu oran, 1956’da %3.2, 1957’de %7.8’dir (Eşiyok, 2006: 13).

Ancak ekonomideki bu sorunların korumacı politikalarla değil, dünya ekonomisi ile kurulmakta olan bütünleşmeyle sürdürülerek çözülmesi doğrultusunda dış telkin ve baskılar, özellikle IMF kanalıyla etkili olmaya başlamıştır. Ancak DP iktidarı, IMF telkinlerine uzun süre direnme yolunu seçerek; devalüasyon, deflasyonist tedbirler ve dış ticarete liberalizasyona dayalı istikrar politikalarını benimsemek yerine (Boratav, 2011: 110), 18 Mayıs 1956 tarihinde, İkinci Dünya Savaşı sırasında uygulanmaya konulan Milli Korunma Kanunu’nu yeniden uygulamayı tercih etmiştir. Bu Kanunla Hükümetin ekonomik alana çok etkin şekilde müdahale etmesi için gerekli olanaklar sağlanmıştır. Bu Kanun uygulamada, ekonomik sisteme tek parti döneminin şartlarını aratmayacak düzeyde sınırlamalar getirmiştir (Albayrak, 2007).

Kanun, hükümete mal ve hizmetlerin dağılımı ve fiyatların belirlenmesi gibi birçok hususta düzenleme yetkisi vermiştir. Ancak bu Kanuna rağmen DP ekonomide istikrar ve güveni sağlamayı başaramamıştır. DP’nin ucuz tarım kredisi politikaları, tarımsal ürünlere uyguladığı dev teşvikler ve çiftçilerin fiilen vergiden muaf tutulmasından dolayı ülkede zengin bir çiftçi sınıfı yaratılmış ve kırsal kesime dinamizm kazandırılmıştır. Ancak kırsal kesimdeki bu refah artışı tüketimi hızlandırmış ve ekonominin karşılayamayacağı bir talep patlamasına neden olmuştur. Bunun neticesinde gıda fiyatlarında belirgin bir yükselme olmuş ve bütün ekonomiyi derinden etkileyen bir enflasyon trendi belirmiştir. Bu gelişme nüfusun neredeyse tüm kesimlerini, özellikle memurları, subayları ve işçileri kapsayan sabit maaşlı ve ücretli kesimi derinden sarsmıştır (Ahmad, 2011: 142).

1957-1960 yılları arasındaki dönem, DP’nin siyasi ve ekonomik açıdan en başarısız olduğu dönemdir. 1958 yılına gelindiğinde izlenen ekonomi politikasından dolayı ithalatın düşmesi ve DP’nin özellikle köylü

sınıfa yönelik enflasyonist politikası, bütçenin açık vermesine, zamlara ve enflasyonun körüklenmesine yol açmıştır. Halkın yaşam standardının düştüğü ve DP'nin uluslararası alanda da prestij kaybına uğradığı bu dönemde, iktisadi sorunlar ağırlaşmış, karaborsa, kuyruklar ve zamların yanı sıra, Kıbrıs sorununda İngiltere'nin Yunanistan'a yaklaşması ve akabinde dış yardımların kesilmesi gibi nedenlerle (Altaş, 2011: 130), ekonomiyi kontrol etmekte güçlük çeken Menderes, Batılı devletlerden destek alarak zaman kazanmak istemiştir.

Temmuz 1958'de Batılı güçler Türk ekonomisini ve Menderes Hükümetini kurtarma programlarını ilan etmiştir. Türkiye'ye 539 milyon dolar borç vermeyi ve Türkiye'nin 400 milyon dolarlık borcunu konsolide etmeyi kabul eden Batılı devletler, bunun karşılığında Menderes'ten bazı tedbirler alarak ekonomiyi stabilize etmesini istemiştir. Bu tedbirlerden en önemlisi ise Türk Lirası (TL)'nin devalüe edilmesidir (Ahmad, 2011: 142-143).

Ekonomideki istikrarsızlık, döviz kıtlığı ve dış ticarete görülen tıkanmanın başta sanayi olmak üzere, tüm sektörlerde yarattığı olumsuz havadan sıyrılmak için, DP'nin de TL'yi devalüe etmekten başka seçeneği kalmamıştır. Bu yüzden DP, 4 Ağustos 1958'de bir istikrar programı uygulamıştır. Bu program kapsamında bir Amerikan doları 2.80 liradan 9 liraya çıkarılarak, TL yaklaşık %70 oranında devalüe edilmiştir. Aynı zamanda KİT ürünlerine zam yapılarak bu kurumların faaliyet zararlarının karşılanması amaçlanmıştır. Bankacılık sektörü üzerinde durularak krediler kısa süreli de olsa denetlenmiştir. Bunun dışında 4 Ağustos Kararlarıyla dış ticaret kontrollerinin de sınırlı ölçüde gevşetilmesi ve Milli Korunma Kanunu uygulamalarının fiilen durdurulması öngörülmüştür. Bu kararların ardından, başta Amerika olmak üzere Batılı devletlerden alınan 600 milyon dolarlık dış borç ertelenmiş ve ardından 379 milyon dolarlık bir kredi sağlanmıştır (Dikkaya ve Özyakışır, 2009b: 120-121; Altaş, 2011: 130-1319).

Ancak bu dönemde enflasyon tırmanmaya devam etmiştir. TEFE'ye göre yıllık fiyat artışı 1958'de %15.1 iken, bu oran 1959'da %19.5, 1960'da %5.3'tür (Uluatam, 1981: 22). Enflasyondaki bu yüksek oran kamuoyunda büyük tepkilere neden olmuş ve sabit gelirli kesimleri endişelendirmiştir. İthalat kısıtlandığı için birçok tüketim malını bulmak güçleşmiştir (Tunçay, 2000: 186). Bu dönemde de bir önceki dönemde olduğu gibi GSMH büyüme oranları düşüş göstermiştir. 1958'de %4.5 olan bu oran, 1959'da %4.1 ve 1960'da %2'ye düşmüştür (Eşiyok, 2006: 13). Ayrıca bu dönemde ihracatın ithalatı karşılama oranında da düşüş söz konusudur. 1957'de %86.9 olan ihracatın ithalatı karşılama oranı, 1958'de %78.5, 1959'da 75.3 ve 1960'da %68.5'e kadar gerilemiştir. Bu dönemde ihracatın GSMH'ye oranı da,

önceki dönemlere göre oldukça düşmüştür. Bu oran 1958’de %2, 1959’da %2.3 ve 1960’da %3.3’tür (TÜİK, 2011: 437). Bu verilerden de anlaşılacağı üzere Batılı ülkelerin kurtarma operasyonu başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bunun üzerine zor durumda kalan Menderes, yardım edeceği umuduyla Amerika’ya gitmiştir. Ancak Menderes Hükümeti’nden umudunu kesen Amerika, kredi vermeyi reddetmiştir (Ahmad, 2011: 143).

Genel bir değerlendirme yapılacak olursa, siyasi alanda olduğu gibi ekonomik alanda da liberalizmi savunan DP, bunun için yabancı sermayeye önem vermiş ve yerli girişimci sınıfın şekillenmesinde yabancı sermayenin rehberlik edeceğini düşünmüştür. Ancak ekonomideki liberalizm hedefinden iç ve dış etkenlerden dolayı sapmalar olmuştur. Yerli girişimci sınıf beklenen ölçüde güçlendirilemediği gibi (Baytal, 2007: 566), DP iktidarı boyunca devletin ekonomik yaşamdaki doğrudan payı azalmamıştır (Tunçay, 2000: 180). Ülkede gıda, dokuma, çimento, demir-çelik ürünlerindeki arz yetersizliklerinden dolayı, Hükümet bu ürünlerin yerli üretimine yönelmek zorunda kalmıştır. KİT’ler yeniden sanayileşmenin lokomotifine haline getirilmiştir (Kepenek ve Yentürk, 2002: 511).

DP’nin ilk döneminde, tarım sektörünün gelişmesini engelleyen sermaye kıtlığı, ekipman ve teçhizat darlığıyla altyapı yetersizliği gibi etkenlerin, sağlanan dış yardımlar ve devlet olanaklarıyla ortadan kaldırılmaya çalışılmasıyla tarımın milli gelir içindeki payı artırılmıştır (Oktar ve Varlı, 2010: 17). Ancak 1954-1961 yılları arasında milli gelir içinde tarım sektörü sanayi sektörünün büyüme hızının gerisinde kalmıştır. Sanayi sektörü ivme kazanmaya başlamıştır (Boratav, 2011: 113).

1950-1959 dönemi topluca değerlendirildiğinde, ülkede tarımsal hasılatla yaklaşık 4.5 kat, sanayi üretiminde 7 kat, hizmetler üretiminde ise 6 kat artış görülmüştür. Söz konusu artışlar GSMH ve kişi başına düşen milli gelir rakamlarına da yansımıştır. Şöyle ki, 1950 yılında 3.4 milyar dolar olan GSMH, 1959 yılında 15.5 milyar dolar seviyesine çıkmıştır. Kişi başına düşen milli gelir 1950 yılında 160 dolar iken, bu rakam 1959’da 580 dolar seviyesine erişmiştir (Özsağır, 2011: 72).

Bu dönemde, toplam harcamaların gittikçe arttığı iktisat politikalarının ağırlık kazandığı bir süreç izlenmiştir. Böylece tek parti döneminin ekonomi politikasının değişmez ilkelerinden olan “Denk Bütçe” ve “Denk Ödemeler Dengesi” ilkeleri terk edilerek, genişlemeci maliye ve para politikalarının uygulandığı bir döneme girilmiştir. Dış krediye dayalı ekonomik büyüme, tarımda makineleşme, yabancı sermayenin teşviki ve pazarın büyütülmesine yönelik olarak; ulaşım, haberleşme ve bayındırlık alanlarında yapılan yatırımlar, 1950-1959 döneminde uygulanan ekonomi politikalarının temel tercihlerini yansıtmaktadır. Ancak bu dönemde ekonomide kaydedilen olumlu gelişmelere rağmen, önemli büyüklükte bir

dış ticaret açığı ortaya çıkmıştır. Bu dönemde dış ticaret açığı, 1 milyar 105 milyon dolara ulaşmıştır. Dış borçlarda görülen bu hızlı artışın ardından, 1958’de moratoryuma gidilmiştir (Akyıldız ve Eroğlu, 2004: 51-52).

Ekonomi politikası teorik olarak liberal, ancak uygulamada devletçi olan DP iktidarı döneminde ulaştırma alanında, özellikle karayolları alanında, yapılan yatırımlar genel olarak ülkenin her alanında ekonomik açıdan dönüşüm yaşamasının yolunu açmış olup (Şeyhanlıoğlu, 2011: 271), sulu tarım için önem taşıyan baraj yapımına verilen önem ülkede sulu tarıma olanak sağladığı gibi, Türk sanayisinin gelişmesi için gerekli şartlardan birini sağlayan elektrik üretimini de arttırmıştır (Baytal, 2007: 566).

4.2. AKP’nin Ekonomi Politikaları

Parti Programına bakıldığında, devletin ilke olarak her türlü ekonomik yapının dışında tutularak, devlete ekonomide düzenleyici ve denetleyici roller atfedildiği görülmektedir. Yabancı sermayenin ülke ekonomisinin gelişmesinde önemli rol oynadığının ifade edildiği programda, AB, IMF ve diğer uluslararası kuruluşlarla olan ilişkilerimizin, ekonominin ihtiyaçları ve ulusal çıkarlarımız çerçevesinde sürdürülmesi gerektiğine değinilmiştir. Partinin temel ekonomik hedeflerinin arasında teşebbüs özgürlüğünü gerçekleştirerek, özel girişimin önündeki siyasi ve bürokratik engelleri kaldırmak, dış ticaretin geliştirilmesini ve ihracatın artırılmasını sağlamak, vergi ve harcama reformunu gerçekleştirmek gibi hedefler sıralanmıştır (AKP 2001 Programı). Parti Programında ekonomi anlayışı bu şekilde ifade edilen AKP’nin ekonomi politikalarının, 2002-2007, 2007-2011 ve 2011 sonrası olmak üzere üç dönem halinde incelenmesinde yarar vardır.

2002-2007 yılları arasını kapsayan dönem, AKP’nin ekonomi karnesinin en parlak olduğu dönemdir. 3 Kasım 2002 seçimlerinde ülke yönetimini tek başına devralan AKP’nin iktidara gelmesinden önce ülke derin bir ekonomik krizle sarsılmıştır. 2000 yılı Kasım ayında başlayan kriz, Dünya Bankası ve IMF desteğiyle atlatılmaya çalışılırken, 19 Şubat 2001 tarihinde Milli Güvenlik Kurulu (MGK) toplantısında Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer ve Başbakan Bülent Ecevit arasında yaşanan ‘Anayasa fırlatma olayı’ olarak adlandırılan tartışma, küllenmeye başlayan sorunların alevlenmesine, kırılgan olan ekonominin çıkmaza girmesine neden olmuştur. AKP’nin iktidarı devraldığı 2002 yılının sonunda ülkede enflasyon oranı, Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE) rakamlarıyla %29.7, Merkez Bankası’nın döviz rezervleri 27.1 milyar dolar, altın dahil toplam rezervleri ise 28.4 milyar dolar düzeyinde olup, Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) 230 milyar dolar, kişi başına düşen GSYİH 3.492 dolardır. İşsizlik oranı ise %10.3’tür.

Görüldüğü üzere bu döneme ilişkin ekonomik tablo oldukça kötüdür (Beriş, 2011: 115-116).

Ülke yönetimini böyle bir durumda devralan AKP'nin iktidara geldiği dönemde, hâlihazırda devam eden IMF destekli istikrar programları uygulanmaktaydı. Dolayısıyla AKP Hükümeti de mevcut programdan sapmamakla birlikte seçimlerden kısa bir süre sonra Ocak 2003'te kamuoyuna bir Acil Eylem Planı sunarak ekonomik hedeflerini beyan etmiştir (Dikkaya ve Özyakışır, 2009a: 164). Bu programda, enflasyon artış hızı %20, büyüme hızı %5, faiz dışı fazla hedefleri ise %6.5 oranında belirlenmiştir. Ayrıca ihracatta, üretimde ve istihdamda artış, özelleştirme ve kamu yönetimi reformu gibi hedefler saptanmıştır. Bu bağlamda yapılan yasal düzenlemelerle de ekonomik istikrarın tesis edilmesine çalışılmıştır. Bu amaçla Tütün, Tütün Mamulleri, Tuz ve Alkol İşletmeleri Anonim Şirketi Genel Müdürlüğü (TEKEL), şeker fabrikaları ve enerji sektörüne ilişkin yatırımların özelleştirilmesine hız verilmiş, bankacılık sektöründeki sorunların çözülmesine ağırlık verilmiştir (Demircan ve Ener, 2009: 99).

Bu dönemde hız verilen özelleştirme faaliyetleri kısa sürede semeresini vermiştir. Türkiye'de 2002 yılına kadar gerçekleştirilen özelleştirme uygulamalarının toplam değeri 8 milyar dolarken, AKP iktidarında 2007 yılına kadar bu rakam 21.3 milyar dolara çıkmıştır (AKP'nin Ekonomi Politikası, 2007: 2). Bankacılık sektöründeki düzenlemeler de kısa sürede etkisini göstermiştir. Kriz döneminden sonra, finansal sektöre ve özellikle bankacılık sektörüne 2004 yılından sonra yabancı sermaye akışı hızlanmıştır. Ayrıca kamu bankalarının yeniden yapılandırılmasına yönelik olarak, kamu bankalarının görev zararlarının tasfiyesi ve özelleştirilmesi çalışmaları sürdürülmüştür. 2005 yılında çıkarılan 19 Eylül tarih ve 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu ile 2006 yılında çıkarılan 8 Mart tarih ve 5472 Sayılı Bankacılık Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'la yabancı bankaların ve dış sermayenin Türk finans sektörüne kolaylıkla girebilmeleri sağlanmıştır (Öztürk ve Özyakışır, 2009: 340).

Bu dönemde ülkedeki sıcak para stoku, küresel finansal sisteme entegrasyonu artan Türkiye'nin verdiği aşırı yüksek faizin spekülative kâra dayalı yabancı fonları kendine çekmesinden dolayı artış göstermiştir. Şöyle ki, 2002 yılında 8.9 milyar dolayında bulunan sıcak para stoku, 2003 yılında 15.9, 2004 yılında 30, 2005 yılında 58, 2006 yılında ise 65.4 milyar dolara erişmiş olup, yoğun sıcak para girişinden dolayı döviz ucuzlamıştır. 2002 yılında ortalama 1.5 olan dolar kuru, 2004 yılında 1.42, 2005 yılında 1.34, 2006'da ise 1.35 Yeni Türk Lirası (YTL) düzeyinde olmuştur (AKP'nin Ekonomi Politikası, 2007: 1).

Bu dönemde GSMH’de de büyük artış kaydedilmiştir. 2002 yılında ekonomide %-9.5 oranında küçülme yaşanırken, 2003 yılında %5.9 oranında büyüme gerçekleşmiştir. 2004 yılında ise %9.9’luk rekor düzeyinde büyümeyle Türkiye ekonomisi Cumhuriyet tarihinin büyüme açısından en ilginç dönemini yaşamıştır. Bu dönemdeki büyüme süreci daha sonraki yıllarda azalarak da olsa devam etmiştir. Zira 2005 yılında %7.6, 2006 yılında %6 oranında devam ederken, 2007 yılında %4.5 oranına gerilemiştir. Bunda Cumhurbaşkanlığı seçiminde yaşanan gelişmelerden dolayı beliren sorunların da etkili olduğu söylenebilir (Özsağır, 2011: 76-77).

Ancak bu dönemde kaydedilen iyileşmelere rağmen, bunların daha çok kamu harcamalarının kısılmasıyla sağlanmış olmasından, kamu gelirlerini artırmak konusunda yapılması gereken işlerin aksatıldığı, özellikle kayıt-dışı faaliyetlerin kayıt altına alınmasını, ‘yalan matrah’ yoluyla vergi kaçakçılığının önlenmesini sağlayacak bir vergi reformunun, yasal ve kurumsal düzenlemelerin hayata geçirilmemesinden dolayı AKP iktidarı eleştirilmektedir (Çakman ve Çakmak, 2007: 15). Türkiye’de uzun yıllar ekonomik istikrarı bozan ve ekonominin kronikleşen sorununa dönüşen enflasyon, 2001 krizinde %68.5’e çıkarken, AKP’nin göreve geldiği 2002 yılı sonunda TÜFE enflasyonu %29.7’ye düşürülmüş olup (Değer, 2011: 2), 2003 yılında %18.4 seviyesine çekilmiştir. 2004 yılında ise %9.4’lük oranla enflasyon ilk defa tek haneli rakamlara düşürülmüştür. TÜFE enflasyonu 2005 yılında %7.7, 2006 yılında %9.7 ve 2007 yılında ise %8.4 olarak gerçekleşmiştir (Kalkınma Bakanlığı, 2012b: 39).

Bu dönemde faiz ödemelerinin GSYİH’ye oranında önemli iyileşmeler yaşanmıştır. 2001 yılında %23 olan bu oran 2006 yılında %7.5’e düşmüştür. Ancak söz konusu oranın 1993-1997 yılları arasında ortalama %7.7 olduğu düşünülürse, kaydedilen bu gelişmenin hala yetersiz olduğu sonucuna erişilebilir. Bu oranın hala yüksek bir düzeyde seyretmesinde borç stokunun ortalama vadesinin 1.5 yılın altında kalması oldukça etkilidir. Bu ise ekonomide kaydedilen gelişmelere rağmen, orta vadede (3-5 yıl) ekonominin istikrarını koruyacağına dair bir inancın hala piyasada oluşmamasını göstermektedir (Çakman ve Çakmak, 2007: 17). Ancak bu gelişmelere rağmen ülkedeki brüt dış borç stoku artış göstermiştir. 2004 yılında toplam borç stoku 161 milyar dolar iken, 2005 yılında 169.9, 2006 yılında 207.7 ve 2007 yılında 249.5 milyar dolara çıkmıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2009b: 96). Ayrıca işsizlik oranlarında da kayda değer bir düşüş söz konusu değildir. Şöyle ki, 2004 yılında %10.8 olan işsizlik oranı, 2005 yılında %10.6, 2006 yılında %10.2 ve 2007 yılında %10.3’tür (Kalkınma Bakanlığı, 2009a: 121). Bu dönemde ihracatın ithalatı karşılama oranında da düşmeler gözlenmiştir. Bu oran 2002 yılında %69.9 iken, 2003 yılında %68.1, 2004 yılında %64.8, 2005 yılında %62.9, 2006 yılında %61.3 ve 2007 yılında %63.1’dir (Kalkınma Bakanlığı, 2012b: 58). Bu dönemde

ihracatın GSMH'ye oranı ise, sabit bir seyir izlemiştir. 2002'de %15.6 olan bu oran, 2003'te %15.5, 2004'te %16.2, 2005'te %15.3, 2006'da %16.3 ve 2007'de %16.5'tir (TÜİK, 2011: 438).

Bu dönemde Hükümetin tarım sektörüne ilişkin uygulamaları da eleştirilmektedir. Tarıma yönelik olarak 2001-2007 yılları arasında Dünya Bankası'nın "Tarım Reformu Uygulama Projesi" benimsenmiş, ürünlere ve girdilere özgü desteklerden büyük ölçüde vazgeçilmiş, bunların yerini mülkiyet esaslı ve dönüme göre sabit oranlı nakit ödemelerine dayalı Doğrudan Gelir Desteği Programı almıştır. Tarım Satış ve Kredi Kooperatifleri, TEKEL, Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü (ÇAYKUR), Fındık Tarım Satış Kooperatifleri Birliği (FİSKOBİRLİK) ve Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO) gibi örgütler giderek etkisizleştirilmiş ve destekleme politikalarının belirleyici öğeleri olmaktan çıkarılmıştır (Boratav, 2011: 201).

AKP Hükümeti 2005 yılına kadar faiz dışı fazla hedefine endeksli ekonomik programını aksatmadan sürdürmüş ve enflasyon oranlarındaki olumlu gelişmelerin de etkisiyle para reformunu hayata geçirmiştir. Bu reform çerçevesinde paradan 6 sıfır atılmış ve Ocak 2005'den itibaren YTL dönemi başlamıştır. Bu şekilde Türk parasına olan güven artarken ekonomide kısmen de olsa dolarizasyon olgusunda kırılmalar olmuştur. Bu gelişmeler ışığında 2006 yılına giren Hükümet, özellikle harcamalar kaleminde ciddi sapmalara yol açan girişimlerde bulunmuştur. Özellikle Doğrudan Gelir Desteği, Yeşil Kart, Şartlı Nakit Transferi gibi ödemelerin denetimsiz ve amacına uygun olmayan alanlarda kullanılmasının insanları bedavacılığa alıştırdığı gerekçesiyle Hükümet eleştirilmiştir (Dikkaya ve Özyakışır, 2009a: 165). Bu dönem Cumhurbaşkanlığı seçimi sürecinde yaşanan gelişmelerden dolayı alınan erken seçim kararıyla sona ermiştir.

2007-2011 yılları arasını kapsayan dönemin başında, AKP iktidarını bekleyen iki önemli gelişme söz konusudur: Bunlardan ilki Partiye 2008 yılında açılan kapatma davası olup, bu dava Partiye sağlanan Hazine gelirinin yarısının kesilmesiyle sona ermiştir. İkincisi ise, 2008 küresel ekonomik krizidir. 2008 yılı Eylül ayında Amerika'da ipotekli konut kredilerinin (Mortgage) geri ödemesinde yaşanan sorunlarla başlayan finansal kriz, kısa sürede bütün dünyada hissedilmiştir. Böylece 2002 yılının ilk çeyreğinden itibaren 27 çeyrek üst üste büyüyen ülke ekonomisi, 2008 yılının son çeyreğini küçülerek -%1.1'lik büyüme oranıyla- kapatmıştır (Özsağır, 2011: 104). Küresel krizin Türkiye ekonomisi üzerindeki etkileri, 2009 yılında hissedilmeye başlanmıştır. Krizin yoğunluğunun hissedildiği Eylül 2008'den önce, kısa vadeli yabancı sermaye hareketlerini yüksek faiz oranlarından yararlanmak amacıyla yöneldikleri ülkelere biri olarak, Türkiye'ye yoğun döviz girişi olmuştur. Döviz girişindeki bu yoğunluk

TL'nin aşırı değerlenmesine yol açmış olup, ithal mallara olan talebi artırmış ve ihracatı da düşürmüştür. İthalat ve ihracatta yaşanan bu gelişmeler ülkede cari açığı artırırken, ödemeler bilançosundaki sorunlar devam etmiştir (Demircan ve Ener, 2009: 105).

Türkiye'de 2008 krizinin algılanışında ekonomi yönetiminin yaptığı yanlışların da bunda etkisi büyüktür. Ekonomi yönetimi sağlam kurumsal ve finansal yapılar vasıtasıyla ülkenin krizi kısa zamanda ve az hasarla atlatacağına inanmıştır. Krizin dış kaynak girişlerinin canlanmasıyla adeta kendiliğinden sona ereceği zannedilmiştir. Ekonomideki kırılganlığın esas itibarıyla reel kesimdeki aşırı borçlanmış şirketlerden kaynaklanacağı gözden kaçırılmıştır. Topluma ve özellikle girişimcilere iyimser beklentilerin benimsetilebilmesi durumunda krizin çabuk ve kolayca atlatılabileceği düşünülmüştür. Bankaların kriz dönemindeki likidite ve ikraz tercihleri, davranışsal ve dönemsel nedenlerden ziyade fırsatçılık ve çıkarıcılıkla izah edilmeye çalışılmış, bu tercihlerin siyasal yollarla aşılabileceği düşünülmüştür (Türel, 2009: 26).

Hükümet 2008 yılının son çeyreğinde hissedilmeye başlanan krize karşı önlem almakta gecikmiş olmakla birlikte, 2009 yılı Mart ayından itibaren gerekli girişimlere başlamıştır. Bu bağlamda, Merkez Bankası, piyasadaki döviz ve TL likiditesini artırmak amacıyla bazı önlemler almıştır. Bankacılık sektörünün özkaynak yapısını daha da güçlendirmek için bankaların kâr dağıtımına sınırlamalar getirilmiş ve bu amaçla bankaların kâr dağıtabilmesi Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK)'nın onayına bağlanmıştır. Hisse senedi kazançlarında yerli girişimcilere uygulanan %10'luk stopaj sifıra indirilmiş, kablolu, kablosuz ve mobil internet servis sağlayıcılığı hizmetine ilişkin Özel İletişim Vergisi (ÖİV) oranı %15'ten %5'e çekilmiştir. Daha önceden iç talebi canlandırmak amacıyla bazı sektörlerde uygulanan geçici Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) indiriminin oranları yeniden belirlenerek 30 Eylül 2009'a kadar uzatılması kararlaştırılmıştır. Ayrıca yaşlılık, malullük ve ölüm sigortaları primlerinden, işveren hissesinin 5 puanlık kısmına isabet eden tutarının Hazine tarafından karşılanması kararlaştırılmıştır. 2009 yılında çıkarılan 5838 Sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'la, kısa çalışma için öngörülen azami 3 aylık süre 6 aya ve kısa çalışma ödeneği miktarı günlük asgari ücretin %40'ından %60'ına çıkarılmıştır (TİSK, 2009). Açıklanan istihdam paketiyle Temmuz 2010 tarihine kadar işe alınacak tüm kadın ve 18-29 yaş arasındaki erkek fertlerin sigorta primlerinin İşsizlik Sigortası Fonu'ndan karşılanması öngörülmüştür. Getirilen bu teşvik sistemi ile işverenler asgari ücret üzerinden hesaplanan sigorta primine ait işveren hissesinin birinci yılda % 100'ünü, ikinci yılda % 80'ini, üçüncü yılda % 60'ını, dördüncü yılda % 40'ını ve beşinci yılda ise % 20'sini ödemeyecek

olup, bunlar işveren adına İşsizlik Sigortası Fonu'ndan karşılanacaktır (Takvim, 2010).

Ancak bu önlemlere rağmen 2009 yılında ekonomide %-4.7 oranında küçülme olmuştur. TÜFE rakamlarıyla enflasyonun %6.5 olduğu 2009 yılında, 2008 yılında 132 milyar dolara çıkan ihracatta %12.2 düzeyinde daralma görülerek, ihracat 102.1 milyar dolara düşmüştür. 2008 yılında %11 olan işsizlik oranı, 2009 yılında %14'e çıkmıştır (Değer, 2011: 1-16). 2008 yılında %65.4 olan ihracatın ithalatı karşılama oranı, 2009 yılında %72.5'e çıkmış olup, brüt dış borç stoku 2008 yılında 280.4 milyar dolar iken, 2009 yılında 268.8 milyar dolara düşmüştür (Kalkınma Bakanlığı, 2012b: 58-96).

Ancak buna rağmen 2010 yılında ekonominin seyri tekrar normale dönmeye başlamıştır. 2010 yılında GSMH'de %9'luk bir büyüme kaydedilmiş olup, 2009 yılında %14 olan işsizlik oranı, %11.9'a düşmüştür. 2009 yılında %6.5 olan TÜFE enflasyonu 2010 yılında %6.4'e düşmüştür. 2009 yılında %72.5 olan ihracatın ithalatı karşılama oranı 2010 yılında %61.4'e düşmüştür. 2009 yılında 268.8 milyar dolar olan brüt dış stoku 267.3 milyar dolara düşmüştür (Kalkınma Bakanlığı, 2012b: 9-96).

Bu dönemde ihracatın ithalatı karşılama oranı ve ihracatın GSMH'ye oranı önceki dönemle paralellik göstermektedir. İhracatın ithalatı karşılama oranı 2008'de %65.4, 2009'da %72.5 ve 2010'da %61.4'tür. İhracatın GSMH'ye oranı ise, 2008'de %17.9, 2009'da %16.6 ve 2010'da %15.5'tir (TÜİK, 2011: 438).

Bu dönem, 12 Haziran 2011 tarihinde yapılan genel seçimlerle sona ermiştir. Seçimlerden sonra kurulan 61. Hükümet döneminde ekonomi alanında önemli gelişmeler kaydedilmiştir. 2011 yılında Avrupa ve Amerika ekonomilerinde yaşanan krizlere rağmen, Türkiye ekonomik açıdan başarılı bir yıl geçirmiştir. 2011 yılında GSMH'de %8.5'lik bir büyüme kaydedilmiştir. Bu büyüme oranıyla Türkiye Çin'den sonra en hızlı büyüyen 2. ekonomi olmuştur. İşsizlik oranı %9.8'e düşmüş, enflasyon ise %10.5'e çıkmıştır. 2011 yılının ilk 11 ayında 439 milyon TL bütçe fazlası gerçekleşmiş olup, böylece son 28 yılın en iyi bütçe rakamları ortaya çıkmıştır. İhracat rakamları da 134 milyar dolarla Cumhuriyet tarihinin en yüksek miktarına erişmiştir. Bu dönemde ihracatın ithalatı karşılama oranı da %56'ya düşmüştür (2011'de Ekonomide Yaşananlar, 2011; Kalkınma Bakanlığı, 2012b: 9-39; TÜİK, 2012b; TÜİK, 2012c; Türkiye Dünyanın En Hızlı İkincisi, 2012).

2012 yılına ilişkin güncel verilere bakıldığında, Şubat ayında ihracat önceki yılın aynı dönemine göre %17.1 oranında artarak 11.8 milyar dolara, ithalat ise %1.1 oranında artarak 17.7 milyar dolara erişmiştir. Şubat ayı verilerine göre dış ticaret açığı 5.9 milyar dolar olup, ihracatın ithalatı

karşılama oranı ise bir önceki yılın aynı ayına göre 9.1 puan artarak %66.5 olarak gerçekleşmiştir. 2012 yılında kaydedilen GSMH büyüme oranı ise %4'tür (Kalkınma Bakanlığı, 2009b: 3-4). TÜFE'de ise aylık değişim %0.56 olarak gerçekleşmiştir. Bu oran 2003 Temel Yılı TÜFE'sinde bir önceki yılın Aralık ayına göre %1.13, bir önceki yılın aynı ayına göre %10.43 ve on iki aylık ortalamalara göre %7.48 oranında artış göstermiştir (TÜİK, 2012a).

Genel bir değerlendirme yapılacak olursa, AKP'nin Parti Programında yer alan ekonomik anlayışa büyük ölçüde bağlı kaldığı görülmektedir. Özelleştirme faaliyetlerine ağırlık verildiği, özel sektörün gelişimi için gerekli olan teşviklerin verildiği, altyapının teşkil edildiği, özel sektörün önündeki siyasi ve bürokratik engellerin kaldırıldığı görülmektedir. İktidarı bir kriz ortamında teslim alan AKP Hükümeti'nin ilk dönemdeki ekonomi karnesinin parlak olduğu görülmektedir. Bu dönemde enflasyon tek hanelere düşürülmüş, GSMH'de artış kaydedilmiş ve özelleştirme gelirlerinde de belirgin bir artış gözlenmiştir. Yapılan düzenlemeler yabancı sermayenin ülkeye girişini kolaylaştırmıştır. Ancak işsizlik açısından kayda değer bir düzelme söz konusu değildir. Bu dönemde tarımda ve diğer alanlarda yapılan sübvansiyonlar, üretimi teşvik edici nitelikte olmaması ve insanları bedavacılığa alıştırmaması gibi nedenlerle eleştirilmektedir.

İkinci dönemin başında Partiye açılan kapatma davası ve dünyada yaşanan ekonomik kriz nedeniyle ekonomik göstergelerde geriye gidilmiştir. Hükümet ekonomik krize yönelik gerekli önlemleri almakta gecikmiştir. Ancak krizin etkileri belirginleşince daha sonra birçok önemli ekonomik ve sosyal önlem alınmıştır. 2007 ile 2009 yılları arasındaki ekonomik göstergelerde gerileme söz konusu iken, 2010 yılından sonra ekonomide tekrar istikrara kavuşulmuştur. 12 Haziran 2011 milletvekili genel seçimlerinden sonra başlayan üçüncü dönemde de ekonomik göstergelerin düzeldiği, GSMH büyüme hızının yüksek olduğu görülmektedir.

AKP'nin ekonomi politikasının sağlıklı bir şekilde ortaya konabilmesi için, AKP dönemindeki çeşitli ekonomik göstergelere kuş bakışı bakılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir. Ülkemizde 1985-2002 yılları arasını kapsayan 18 yılda toplam özelleştirme geliri 8 milyar dolar iken, 2003-2010 yılları arasında 33 milyar dolara yükselmiştir. 2002'de 36.1 milyar dolar olan ihracat 3 kattan fazla artarak 2008'de 132 milyar dolara çıkmıştır. 2009'da ekonomideki %12.2 oranındaki daralmaya rağmen, 2010'da bir önceki yıla göre %11.5'lik bir artış gerçekleşmiştir (Değer, 2011: 4-10). 2003-2010 yılları arasında ortalama değerlerle, tarımda %1.6, sanayide %6, hizmet sektöründe %5.5'lik ve GSMH'de %4.9'luk bir büyüme olmuştur. Ancak işsizlik oranlarında bazı küçük çaplı düşüşler görülmekle birlikte, önemli ölçüde bir düzelme söz konusu değildir. Şöyle ki, 2004'te %10.8 olan işsizlik oranı, 2011'de %9.8'e düşmüştür. Ülkenin

toplam brüt dış borç stokunun da sürekli arttığı görülmektedir. Örneğin: 2004'te 161 milyar dolar olan dış borç, 2011 yılının üçüncü çeyreğinde 309.6 milyar dolara çıkmıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2012b: 29, 96). Ancak burada önemli bir anekdotun aktarılmasında yarar vardır. 2010 yılı Mart ayında IMF ile Stand By anlaşması yapılmayacağını duyuran AKP, 2002-2010 yılları arasında IMF'ye olan borcun 22 milyar dolarını ödemiştir (Değer, 2011: 20). Geriye kalan 5.2 milyar dolarlık borcu da 2012'de ödeyerek IMF'ye olan borcun tamamının kapatılmasını planlamaktadır (Sabah, 2011).

5. İKİ PARTİNİN EKONOMİ POLİTİKALARI AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

Kuruldukları ve iktidara geldikleri dönemlerde ülkede büyük ekonomik krizlerin yaşanmakta olduğu DP ve AKP'nin ekonomi politikaları konusunda birleştikleri asıl ortak nokta, liberalleşmeye önem vermeleridir. DP ülke ekonomisinde liberalleşmeyi başlatan siyasi parti iken, AKP ise liberalleşmeyi doruk noktasına taşıyan son siyasi partidir (Bingöl ve Akgün, 2005: 18).

Tek parti döneminde Türkiye II. Dünya Savaşı'na katılmadığı halde, ülkenin savaşa girme ihtimaline hazırlıklı olması için, 18 Ocak 1940'da çıkarılan Milli Korunma Kanunu'yla sıkı düzenlemeler getirilmiştir. Bu bağlamda tarım ürünlerine düşük fiyatlar karşılığında devletçe el konulmuş, uygulanan seferberlikle aktif nüfusun üretimden el çekmesiyle çeşitli sektörlerde üretimde aksamalar görülmüştür. Milli Korunma Kanunu'nun yanı sıra, Varlık Vergisi ve Toprak Mahsulleri Vergisi (Ayışığı, 1997; Ergün, 2000: 265) gibi uygulamaların yol açtığı ekonomik krizlere otoriter tek parti uygulamalarının eklenmesiyle halkın, ticaret ve tarım burjuvazisinin tek parti yönetimine karşı memnuniyetsizliğinin arttığı (Altaş, 2011, s.17) bir dönemde siyaset arenasına giren DP, Türkiye'yi devletçi politikalardan arındırmayı, sanayileşmeye ve kalkınmaya hız kazandırmayı, özel girişimin önünü açarak liberal bir ekonomik altyapıyı hazırlamayı hedeflemiştir (Bingöl ve Akgün, 2005: 15). DP'nin ekonomi politikası özel sektörün hukuki ve fiili güvenliğinin sağlanmasını, yabancı sermayeden yararlanılmasını, bürokratik engellerin ortadan kaldırılmasını ve mevcut sermayenin üretime kanalize edilmesini, serbest piyasaya altyapı oluşturmak için ve ekonomik ihtiyaçların karşılanması amacıyla KİT'lere ağırlık verilmesini içermektedir (Coşar, 2005: 31).

AKP'nin iktidara geldiği 3 Kasım 2002 seçimlerinden önce, ülke derin bir ekonomik krizle sarsılmıştır. 2000 yılı Kasım ayında başlayan kriz, IMF ve Dünya Bankası desteğiyle atlatılmaya çalışılırken, 19 Şubat 2001

Milli Güvenlik Kurulu toplantısında Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer ve Başbakan Bülent Ecevit arasında yaşanan ‘Anayasa fırlatma olayı’ olarak adlandırılan tartışma küllenmeye başlayan sorunların alevlenmesine, kırılgan olan ekonominin çıkmaza girmesine neden olmuştur (Beriş, 2011: 115). Üç partili koalisyon hükümetinin krizi bir Dünya Bankası Teknokrati olan Kemal Derviş’i Devlet Bakanlığına atayarak çözmek istediği, siyasi ve ekonomik istikrarsızlığın yükseldiği (Çınar, 2002: 41) bir dönemde iktidara gelen AKP, ülkede ekonomide liberalleşme eğilimlerinin yükseldiği bir dönemi başlatması hasebiyle irdelenmeye değer bir parti profili çizmektedir. AKP’nin ekonomi politikası, devletin her türlü ekonomik yapının dışında tutularak, ekonomide düzenleyici ve denetleyici roller üstlenmesine dayanmaktadır. AKP’nin temel ekonomik hedefleri arasında; teşebbüs özgürlüğünün gerçekleştirilerek, özel girişimin önündeki siyasi ve bürokratik engelleri kaldırarak dış ticareti geliştirmek ve ihracatın artmasını sağlamak için vergi ve harcama reformunu gerçekleştirmek gibi hedefler yer almaktadır (AKP 2001 Programı).

DP ekonomik hedeflerine erişmek için milli gelirin artırılması gerektiğini savunmakta olup, bunun için de tarım sektörünün kalkınmasına önem vermiştir. Üretimin artması için ulaştırma politikasında yapılan değişikliklerin yanı sıra, vergi politikasında da tarım sektörünün lehine olacak bazı düzenlemeler yapılmıştır (Bayar, 2010: 149-150). DP’nin birinci döneminde (1950-1954); tarımda makineleşme, tarım sektörüne yönelik izlenen fiyat ve sübvansiyon politikaları ve iklimin elverişli olması, Soğuk Savaş döneminde ABD ittifakından yana tercihini kullanan Türkiye’ye Marshall Planı kapsamında yapılan yardımlarla, Kore Savaşı sırasında tarımsal ürünlerimize yönelik talep patlamasından dolayı, tarımsal üretimde %100’lük bir artış gözlenmiştir (Çoban, 2007: 23-24). Bu dönemde DP, yerli sermayenin gelişimine yardımcı olmak için Türkiye Sınai Kalkınma Bankası’nı kurmuştur. Ayrıca 5583 Sayılı Hazinece Özel Teşebbüslere Kefalet Edilmesine ve Döviz Taahhüdünde Bulunulmasına Dair Kanun’la da yerli sermayeye destek vermek istenmiştir. Ancak yerli girişimcilerden umduğunu bulamayınca yabancı sermayeye yönelmek zorunda kalmıştır. Bu nedenle 1951’de Petrol Kanunu ve 1954’de Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu’nu çıkarmıştır. Bu dönemde uygulamaya konan serbest dış ticaret uygulamaları çerçevesinde ithalat serbestleştirilmiş, dış kredi ve dış finansman kaynaklarına başvurulmuştur.

DP iktidarının birinci döneminde (1950-1954), halkın temel ihtiyaçlarının karşılanması için birçok kamu yatırımı gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde gıda ve hammadde ihracatındaki artıştan dolayı, kırsal kesime para akarken, ülke içinde ve dışında tüketici mallarına talepte görülen artış, bu malları ithal edebilen tüccarların zenginleşmesine, bu tüccarlar da ülkede küçük sanayinin gelişmesine (Ahmad, 2011: 141) neden olmuştur.

Kaydedilen bu gelişmeler Anadolu sermayesinin palazlanmasına yol açtığı gibi, güçlü işletmelerin de ortaya çıkmasına neden olmuştur (Şeyhanlıoğlu, 2011: 267). Tablo 1’den görüleceği üzere, bu dönemde GSMH’de büyük bir artış kaydedilmiş ve enflasyon rakamları tek hanelerde kalmıştır. Tablo 2’deki rakamlara bakıldığında, ithalatın artmaya başladığı bu dönemde ihracatın ithalatı karşılama oranının düştüğü ve ihracat gelirlerinin GSMH içindeki payının sabit kaldığı görülmektedir. Ülke yönetimini derin bir ekonomik krizin yaşandığı bir dönemde devralan AKP iktidarının ilk döneminde (2002-2007) de ekonomi karnesi oldukça parlaktır. Bu dönemde özelleştirmeden elde edilen gelir oldukça yükselmiş ve bankacılık sektöründeki düzenlemelerden sonra sıcak para akışı hızlanmıştır. Bu dönemde Tablo 1’den görüleceği üzere, DP’nin ilk dönemiyle benzer şekilde GSMH’de büyük bir artış kaydedilmiş ve dönemin sonlarına doğru ilk başlarda oldukça yüksek olan enflasyon tek hanelere düşürülmüştür. Dış ticaret açığının gittikçe arttığı bu dönemde, Tablo 2’den görüleceği üzere ihracatın ithalatı karşılama oranı gittikçe düşmüş ve ihracatın GSMH içindeki oranında belirgin bir artış gözlenmemiştir. Ekonomide kaydedilen gelişmelere rağmen, bu dönemde hükümetin tarım sektörüne yönelik izlediği politikalar, üretimi teşvikten uzak olması ve devletin belirleyici rolünün tasfiye edilmesi gibi nedenlerle eleştirilmektedir.

DP iktidarının ikinci döneminde (1954-1957), yabancı sermaye akışındaki yetersizlik, yerli sermayenin zayıflığı ve olumsuz hava koşulları nedeniyle (Şeyhanlıoğlu, 2011: 267) ekonomide daralmalar olmuştur. Ayrıca bu dönemde Türk dış politikasında yer almaya başlayan Kıbrıs sorunundan dolayı, uluslararası ilişkilerde beliren değişikliklerle dış yardım konusunda güçlük çekilmiştir. Bu dönemde bir öncekinin aksine dış ticaret açıklarından dolayı paniğe kapılan hükümet korumacı uygulamalara yönelmiş ve içe kapanmıştır. Bu dönemde tarım sektörüne yönelik uygulanan teşvik ve fiyat politikası beraberinde kırsal kesimde refah ve talep patlamasını doğurmuştur. Bu da enflasyonu yükseltmiştir. Tablo 1’e bakıldığında, bu dönemde GSMH’nin düştüğünü ve enflasyonunun yüksek rakamlara eriştiğini görmek mümkündür. Ekonomide korumacı politikaların izlendiği bu dönemde, Tablo 2’den görüleceği üzere, ihracatın ithalatı karşılama oranında belirgin değişimler olmamış ve ihracatın GSMH içindeki payı da düşmüştür. AKP iktidarının ikinci döneminin (2007-2011) başlarında da ekonomiyi olumsuz yönde etkileyen birtakım gelişmeler söz konusu olmuştur. Bu dönemde Partiye açılan kapatma davası ve dünyada yaşanan 2008 ekonomik krizi bu gelişmelerin başlıcalarını oluşturmaktadır. Tablo 1’den görüleceği üzere, bu dönemin başlarında GSMH’de düşüşler gözlenmiştir. Bu dönemin başında GSMH’deki düşüşlerin yanı sıra, işsizlik artmış ve ödemeler bilançosunda dengeler bozulmuştur. Ancak DP’nin ikinci döneminden farklı olarak, bu dönemin sonuna doğru ekonominin seyri normale dönmeye başlamıştır.

Tablo 2'ye bakıldığında döneminin olumsuz koşullarına rağmen, ihracatın ithalatı karşılama oranında ve ihracatın GSMH içindeki payında önceki döneme nazaran bir gerilemenin olmadığı görülmektedir. Bu bakımdan da DP'nin ikinci döneminden farklı bir seyir izlendiği görülmektedir.

DP iktidarının üçüncü dönemi (1957-1960), DP'nin ekonomi politikaları açısından en başarısız olduğu dönemdir. Tablo 1'deki verilere bakıldığında, bu dönemde GSMH büyüme oranının önceki dönemlere nazaran oldukça düştüğü ve enflasyonun da önceki dönemlerin aksine aşırı düzeyde yükseldiği görülmektedir. Bu dönemde izlenen ekonomi politikalarından dolayı ithalat düşmüş, izlenen enflasyonist politikalardan dolayı bütçe açık vermiş, zamlar ve enflasyon yükselmiştir. Tablo 2'deki verilere bakıldığında, bu dönemde ihracatın GSMH içindeki payının da gittikçe düştüğü görülmektedir. Bu dönemde halkın yaşam seviyesi düştüğü gibi, ülkenin uluslararası prestiji de düşmüştür. Ülkede karaborsa ve zamlar baş gösterdiği gibi, bazı nedenlerle dış yardımların kesilmesi söz konusudur (Altaş, 2011: 130). Bu dönemde Batılı ülkelerden alınan krediler karşılığında TL devalüe edilmiş ve dış borçları ödemekte güçlük çeken ülke moratoryum ilan etmiştir. DP'nin aksine AKP iktidarının son döneminde (2011-), ekonomide önemli gelişmeler kaydedilmiştir. 2011 yılında Avrupa ve Amerika ekonomilerinde yaşanan krizlere rağmen, ülke ekonomik açıdan başarılı bir yıl geçirmiştir. Hatta Türkiye, Tablo 1'de görüleceği üzere, 2011'deki %8.5'lik büyüme hızıyla Çin'den sonra en hızlı büyüyen ekonomi olmuştur. Tablo 2'deki verilere bakıldığında, bu dönemde ihracatın GSMH içindeki payının da arttığı görülmektedir.

Tablo 1: DP ile AKP'nin GSMH Büyüme Oranı ve Enflasyon Oranı Açısından Karşılaştırılması

GSMH Büyüme Oranı				Enflasyon			
DP İktidarı		AKP İktidarı		DP İktidarı (TEFE)		AKP İktidarı (TÜFE)	
Yıl	Oran (%)	Yıl	Oran (%)	Yıl	Oran (%)	Yıl	Oran (%)
1950	9.4	2002	-9.5	1950	-9.9	2002	29.7
1951	12.8	2003	5.9	1951	6.5	2003	18.4
1952	11.9	2004	9.9	1952	1.0	2004	9.4
1953	11.2	2005	7.6	1953	2.0	2005	7.7
1954	-3.0	2006	6.0	1954	11.2	2006	9.7
1955	7.9	2007	4.5	1955	7.2	2007	8.4
1956	3.2	2008	-1.1	1956	16.8	2008	10.06
1957	7.8	2009	-4.7	1957	18.7	2009	6.5
1958	4.5	2010	9.0	1958	15.1	2010	6.4
1959	4.1	2011	8.5	1959	19.5	2011	10.5
1960	2.0	2012	4.0	1960	5.3	2012	10.43

KAYNAKLAR: (Eşiyok, 2006: 13; Uluatam, 1981: 20-22; Kalkınma Bakanlığı, 2012b: 39; Özsağır, 2011: 104; Değer, 2011: 4).

Tablo 2: DP ile AKP'nin İhracat/İthalat Oranı ve İhracat/GSMH Oranı Açısından Karşılaştırılması

İhracat/İthalat Oranı				İhracat/GSMH Oranı			
DP İktidarı		AKP İktidarı		DP İktidarı		AKP İktidarı	
Yıl	Oran (%)	Yıl	Oran (%)	Yıl	Oran (%)	Yıl	Oran (%)
1950	92.2	2002	69.9	1950	7.6	2002	15.6
1951	78.1	2003	68.1	1951	7.6	2003	15.5
1952	65.3	2004	64.8	1952	7.6	2004	16.2
1953	74.4	2005	62.9	1953	7.1	2005	15.3
1954	70.0	2006	61.3	1954	5.9	2006	16.3
1955	63.0	2007	63.1	1955	4.6	2007	16.5
1956	74.9	2008	65.4	1956	3.9	2008	17.9
1957	86.9	2009	72.5	1957	3.3	2009	16.6
1958	78.5	2010	61.4	1958	2.0	2010	15.5
1959	75.3	2011	56.0	1959	2.3	2011	17.5
1960	68.5	2012	66.5	1960	3.3	2012	-

KAYNAKLAR: (TÜİK, 2011: 437; Kalkınma Bakanlığı, 2012b: 58).

Genel itibariyle liberal bir ekonomiyi savunan DP, bunun için yabancı sermayeye önem vermiş ve yerli girişimci sınıfın şekillenmesinde yabancı sermayenin rehberlik edeceği anlayışını benimsemiştir (Baytal, 2007: 566). Ancak DP döneminde devletin ekonomi içindeki payı azalmamış (Tunçay, 2000: 180), tam tersine artmıştır. Ekonomide devlet yatırımlarının ve KİT'lerin sayısı sürekli artmıştır. DP'nin ilk döneminde milli gelir içinde tarımın payı artmıştır. Ancak diğer dönemlerde sanayi sektörü ivme kazanmıştır (Boratav, 2011: 113). AKP döneminde ise, ülkede yabancı sermaye miktarında büyük bir artış gerçekleşmiştir. Özelleştirmede de oldukça yol kat edilmiş ve özelleştirme gelirlerinde büyük bir artış sağlanmıştır. DP döneminin aksine ekonomide en çok gelişen sektör sanayi sektörü olmuştur (Kalkınma Bakanlığı, 2012b: 12). Bunu ise hizmet sektörü izlemiştir. Her iki parti döneminde de GSMH büyümüştür.

DP iktidarının son yıllarında enflasyon ve işsizlik oranlarında artış söz konusudur. AKP iktidarı döneminde de ekonomi büyürken, işsizlik de artmıştır (Bingöl ve Akgün, 2005: 19). DP döneminde benimsenen serbest dış ticaret uygulamaları çerçevesinde izlenen ithalatın serbestleştirilmesi, dış kredi ve dış yardım politikaları, AKP döneminde de izlenmiştir. Ancak AKP döneminde ülkenin toplam dış borç stoku, DP dönemine nazaran büyük oranda artmıştır.

DP döneminde devletin özel sektöre destek niteliğinin belirginleştiği, kamunun nicel boyutları bakımından devletçi ekonomik modelden farklılaşan bir karma ekonomik model benimsenmiştir (Boratav,

2011: 108-109). Başka bir ifadeyle ekonomi politikası teorik olarak liberal, ancak uygulamada devletçi olan DP iktidarı döneminde özellikle ulaştırma alanında yapılan yatırımlar, ülkenin ekonomik açıdan dönüşüm yaşamasının yolunu açmış olup (Şeyhanlıoğlu, 2011: 271), baraj yapımına verilen önem ülkede sulu tarımın yanında, sanayinin temel girdilerinden olan elektrik üretimini de artırmıştır (Baytal, 2007: 566). AKP döneminde de ulaştırma alanında önemli yatırımlar yapılmıştır. Şöyle ki, 2002'ye kadar ülkede bölünmüş yol miktarı 6 bin km iken, AKP döneminde 2002-2011 yılları arasında 13.500 km bölünmüş yol yapılarak, 80 yılda yapılan yolun 2.5 katı yapılmıştır (AKP, 2011). DP döneminde baraj yapımına verilen önem AKP döneminde de devam etmiştir. Şöyle ki, 2002-2009 yılları arasında 117 baraj inşa edilmiştir (Yıldız, 2009).

Özetle, kurulduğu ve iktidara geldikleri dönemlerde ülkede derin ekonomik krizlerin görüldüğü DP ve AKP, ekonomide liberalleşmeye önem veren siyasi partilerdir. DP ekonomide liberalleşme konusunda ülkemizdeki öncü siyasi parti, AKP ise sonuncu siyasi partidir. Ancak DP liberal ekonomiyi savunurken, DP döneminde ekonomide devlet yatırımlarının ve KİT'lerin sayısı artış göstermiştir. Oysa AKP döneminde girişilen yoğun özelleştirme çalışmaları, devletin ekonomideki payının küçültülmesine neden olmuştur. Her iki siyasi parti döneminde yerli girişimcilerin geliştirilmesi ve desteklenmesi amacına yönelinmiştir. DP Anadolu burjuvazisinin palazlanmasına neden olduğu gibi, ülkede güçlü işletmelerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. AKP de bu konuda devraldığı misyonu daha da ileriye götürmüştür. AKP, Bora (2002: 32-33)'nın belirttiği gibi, Anadolu burjuvazisinin hem kaynaklara hem de piyasaya erişimi, hem de tanınması konusunda aracılık faaliyetlerini yapabilmesi ve bu aracılığın üstesinden gelecek bir teknokratik elite sahip olması bakımından DP'den çok ileride yer almaktadır.

Her iki parti döneminde de yabancı sermayeye önem verilmiştir. Ancak DP dış ticaret açıklarından dolayı korumacı bir ekonomiye yönelmiştir. Oysa AKP döneminde, sıcak para akışı hızlanmakta olup, yabancı sermaye yatırımlarında büyük bir artış kaydedilmiştir. Her iki partinin iktidardaki ilk dönemlerinde ekonomi karnesi oldukça parlaktır. Ancak DP iktidarının ikinci döneminden itibaren ekonomideki başarısı gittikçe azalmıştır. AKP iktidarının ikinci döneminin başlarında ekonominin kötüye gitmesine rağmen, bu dönemden sonra ve üçüncü döneminde ekonominin seyri normalleşmeye başlamıştır. Ancak, her iki parti döneminde ekonomik büyümenin yanı sıra, dış borç ve işsizlik de artmıştır.

6. SONUÇ

CHP içinde 1945 yılında Toprak Reformu Kanunu ve bütçe görüşmeleri sırasında yaşanan tartışmalarla beliren, Dörtlü Takrirle şekillenen muhalefet kanadının Partiden ayrılmasıyla kurulan DP, ülkede fiili anlamda çok partili hayatı başlatan ve Türk siyasetine muhalefet deneyimini kazandıran öncü siyasi partidir. 1950 milletvekili genel seçimlerinde tek parti iktidarını kansız ve muvazaasız bir şekilde sona erdiren DP iktidarının ilk döneminde birçok siyasi ve ekonomik başarıya imza atılmış, bu dönemi izleyen 1954 milletvekili genel seçimlerinde DP oy oranını artırarak tekrar iktidara gelmiştir. 1957 milletvekili genel seçimlerinde ilk kez oy kaybına uğramasına rağmen tek başına iktidara gelen DP'nin karşısında yer alan CHP, önceki dönemlere nazaran daha güçlü bir konuma erişmiş olup, bu dönemde ordu, üniversite ve basının CHP'ye verdiği destek belirginleşmiştir. Ülkede siyasette gergin bir atmosferin hâkim olduğu bu dönemde, kaoslar baş göstermiş ve bu dönemin sonunda gerçekleşen 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesiyle geniş halk desteğiyle iktidara gelen DP'nin siyasi hayatına son verilmiştir.

II. Dünya Savaşı nedeniyle savaşa girme ihtimaline hazırlıklı olmak amacıyla getirilen sıkı düzenlemeler, halka yüklenen ağır vergi yükü ve otoriter tek parti uygulamalarından dolayı toplumda tek parti iktidarına karşı hoşnutsuzluğun arttığı bir dönemde siyaset arenasına giren DP, serbest piyasa ekonomisini savunan ve serbest piyasaya altyapı oluşturulması için KİT yatırımlarına önem veren bir siyasi partidir. DP, yasal, kurumsal ve iktisadi düzenlemelerle tarım sektörünün kalkınması sağlanarak, bu sektör üzerinden milli gelirin artırılması politikasını benimsemiştir. DP'nin ilk döneminde tarıma dayalı büyüme modeli kapsamında köylü ve çiftçiye yönelik uyguladığı politikalar, iklimden ve bu döneme has istisnai konjonktürden dolayı başarılı olmuştur. Ayrıca bu dönemde yerli sermayedar sınıfın gelişmesi için, birçok önemli girişimde bulunulmuştur. Ancak yerli girişimcilerden umduğunu bulamayan DP, yabancı sermaye yatırımlarına yönelmek için gerekli yasal düzenlemeleri gerçekleştirmiş olup, bu dönemde halkın birçok temel ihtiyacını gidermeye yönelik olarak çok sayıda kamu yatırımı yapmıştır. DP'nin ilk döneminde başta tarım sektörü alanında uyguladığı politikalar, Anadolu sermayesinin şekillenmesine katkı sağlamıştır. Ancak DP'nin ikinci döneminde yabancı sermayenin yeterli düzeyde çekilememesi, yerli sanayinin zayıflığı ve kötü hava koşulları nedeniyle birçok ekonomik sorun belirmeye başlamıştır. Ayrıca bu dönemde Türk dış politikasında yer almaya başlayan Kıbrıs Sorunundan dolayı uluslararası ilişkilerde beliren değişikliklerden dolayı, dış yardım konusunda güçlük çekilmiştir. Dış ticaret açıkları konusunda paniğe kapılan Hükümet, kapalı ve korumacı bir ekonomiye yönelmiştir. DP'nin son döneminde ise,

izlenen politikalarından dolayı ithalat düşmüş, enflasyon yükselmiş ve bütçe açıkları artmıştır. Bu dönemde dış borçlar arttığı gibi, TL devalüe edilmiş ve moratoryum ilan edilmiştir. DP dönemi topluca değerlendirildiğinde, DP döneminde GSMH’de, kişi başına düşen milli gelirden ve ülkedeki altyapı yatırımlarında büyük ölçüde artış olduğu gibi; ülkedeki işsizlik ve dış borçlarda da artışın gözlemlendiği sonucuna erişilmektedir.

28 Şubat süreciyle Milli Görüş Hareketi’nde yaşanan bunalımla belirmeye başlayan ve FP deneyimi ile yaşanan derin çatlaktan sonra parti içinde “Muhafazakârlar” ve “Yenilikçiler” şeklinde bir ayrım gerçekleşmiştir. “Yenilikçiler” kanadının kurduğu AKP, 2002 milletvekili genel seçimlerinde aldığı yüksek oy oranıyla iktidar ortağı ve muhalefet partilerinin tamamının Meclis dışında kalmasına neden olmuştur. AKP’nin önceki hükümete göre oldukça başarılı geçen ilk dönemi, Cumhurbaşkanlığı seçimi sürecinde yaşanan sorunlardan dolayı alınan erken seçim kararıyla sona ermiş olup, bu dönemi izleyen 2007 milletvekili genel seçimlerinde AKP oy oranını artırarak tekrar tek başına iktidar olmuştur. AKP bu dönemin başında, bazı ekonomik ve siyasi nedenlerden dolayı eski performansını yitirmiştir. Ancak bu dönemin sonlarına doğru ekonomi ve siyasetin seyri normalleşmeye başlamıştır. 2011 milletvekili genel seçimlerinde oy oranını daha da artırmaya devam eden AKP, bu dönemde ekonomik açıdan ve demokratikleşme açısından verimli, dış politika açısından sorunlu bir seyir izlemiştir.

Derin bir ekonomik krizle sarsılan ülkede 2002 milletvekili genel seçimleriyle tek başına iktidara gelen AKP, devletin ilke olarak tüm ekonomik faaliyetlerin dışında tutularak, düzenleyici ve denetleyici roller üstlenmesi gerektiğini, özel sektörün geliştirilmesi için önündeki siyasi ve bürokratik engellerin kaldırılmasını, özelleştirme faaliyetlerine ağırlık verilmesini savunmaktadır. AKP’nin ilk döneminde özelleştirme faaliyetleri ve bankacılık sektörüne ilişkin yapılan düzenlemeler kısa sürede semeresini vermiş olup, özelleştirme gelirleri ve sıcak para stokunda artış görülmüştür. GSMH’de büyük bir artışın kaydedildiği bu dönemde, enflasyon tek haneli rakamlara düşürülmüştür. Ancak AKP’nin ikinci döneminin başlarında, Partiye açılan kapatma davası ve dünyada yaşanmakta olan ekonomik krizden dolayı, ekonomide küçülmeler olmuş, enflasyon ve işsizlik oranında artışlar gözlenmiş, cari açık ve ödemeler bilançosunda sorunlar belirmiştir. Bu dönemde dünyada yaşanmakta olan 2008 krizi sağlıklı bir şekilde algılanamamış olup, ülkenin krizi az hasarla atlatacağı tahmin edilerek, krize yönelik tedbir almakta gecikilmiştir. Alınan geç tedbirlere rağmen, ihracatta daralmalar olmuş ve işsizlik artmıştır. Ancak bu dönemin sonuna doğru ekonominin seyri normale dönmeye başlamıştır. AKP’nin son döneminde ise, Avrupa ve Amerika’da yaşanan krize rağmen, Türkiye ekonomik açıdan başarılı bir yıl geçirmiştir. AKP dönemi topluca değerlendirildiğinde, AKP

döneminde devletin ekonomi içindeki rolünün azaldığı ve özelleştirme faaliyetlerinin ivme kazandığı, GSMH’de ve altyapı yatırımlarında artışın sağlandığı; ancak işsizlik oranında ve dış borç stokunda artışın gözlemlendiği sonucuna erişilmektedir.

Sonuç olarak, siyaset arenasına çıkış şekilleri ve seçimlerdeki başarısı benzerlik gösteren, iktidarları döneminde muhalefette yer alan partinin aynı olduğu, kurulduğu ve iktidara geldikleri dönemde ülkede derin ekonomik krizlerin yaşanmakta olduğu DP ve AKP, ekonomide liberalleşmeye önem veren iki sağ partidir. Her iki parti döneminde özel sektör geliştirilmeye ve yabancı sermaye teşvik edilmeye çalışılmış olup, bu konudaki bürokratik ve siyasi engeller ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Ancak DP döneminde devletin ekonomi içindeki payı sürekli olarak artmıştır. Oysa AKP döneminde devletin ekonomi içindeki payı gittikçe küçültülmüş, özelleştirme faaliyetlerine ağırlık verilmiştir. DP iktidarının ilk döneminde, siyasi ve ekonomik konjonktürden dolayı yabancı sermaye oranında kısmen artış sağlanmış olup, diğer dönemlerde dışarıya kapalı korumacı bir ekonomi politikası izlenmiştir. AKP döneminde ise, başta stand by anlaşmalarıyla IMF ile ilişkilerin sürdürülmesi, ABD ile ekonomik ilişkilerde yaşanan göreceli artış, komşu ülkelerle ve Uzakdoğu ülkeleriyle kurulan ilişkiler ve yapılan ticari anlaşmalar, yabancı sermaye akışını kolaylaştırmak amacıyla yapılan yasal düzenlemelerden dolayı dış ticaret hacminde ve yabancı sermaye miktarında sürekli artış görülmüştür. Her iki parti döneminde GSMH’de artış sağlanmasına rağmen, işsizlik ve dış borç da artmıştır. Her iki parti döneminde de altyapı yatırımlarında büyük gelişmeler sağlanmıştır. DP döneminde Anadolu sermayesinin tohumları atılmış, AKP döneminde ise Anadolu sermayesi iyice kökleşmeye ve büyümeye başlamıştır. Dönemler itibarıyla DP’nin ekonomik açıdan en başarılı olduğu dönem, DP iktidarının ilk dönemi iken; AKP iktidarının ikinci döneminin ilk yılları hariç tutulduğunda tüm dönemlerinde ekonomik istikrar ve büyümenin görüldüğü sonucuna erişilmiştir.

KAYNAKÇA

- “Adalet ve Kalkınma Partisi” (2012),
http://tr.wikipedia.org/wiki/Adalet_ve_Kalk%C4%B1nma_Partisi/18.03.2012.
- Ahmad, Feroz (2011), *Modern Türkiye’nin Oluşumu*. Yavuz Alogan (çev.), Kaynak Yayınları, İstanbul.
- Akandere, Osman (2003), Bir Demokrasi Beyannamesi Olarak “Dörtlü Tahrir’in” Amacı ve Mahiyeti, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 9, s. 5-28.

- AKP (Adalet ve Kalkınma Partisi) (2011), “Tüm İcraatlar”, <http://www.akparti.org.tr/site/icraatlar/15.01.2012>.
- “AKP 2001 Programı”, <http://www.akparti.org.tr/site/akparti/parti-programi/01.03.2012>.
- “AKP’nin Ekonomi Politikası”, (2007). <http://www.akpgercegi.com/akpnin-ekonomi-politikasi/16.02.2012>.
- Akyıldız, Hüseyin, Eroğlu, Ömer (2004), Türkiye Cumhuriyeti Dönemi Uygulanan İktisat Politikaları, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: 1, s. 43-62.
- Albayrak, Mustafa (2007), Demokrat Parti Döneminde Milli Korunma Kanunu Uygulamaları (1955-1960), **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Sayı: 23, Cilt: 67-68-69, s. 219-251, <http://www.atam.gov.tr/index.php?Page=DergiIcerik&IcerikNo=1114/26.01.2012>.
- Altaş, Sedat (2011), **Çarıklı Demokrasi**, İkinci Adam Yayınları, İstanbul.
- Aydın, Murat (2002), “Cezaevine de Başbakanlığa da Giden Yol Siirt’ten Geçiyor”, <http://arsiv.zaman.com.tr/2002/12/03/politika/h1.htm/19.01.2012>.
- Ayışığı, Metin (1997), “İkinci Dünya Savaşı Başlarında İstanbul’da İhtikâr Meselesi”, <http://w3.balikesir.edu.tr/~metinay/ihtikar.htm/11.01.2012>.
- Bayar, Celal (2010), **Başvekilim Adnan Menderes**, Truva Yayınları, İstanbul.
- Baytal, Yaşar (2007), Demokrat Parti Dönemi Ekonomi Politikaları, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Cilt: 40, s. 545-567.
- Beriş, Hamit Emrah (2011), AK Parti 2007-2011 Seçim Beyannameleri: Süreklilik ve Değişim, Hamdi Turşucu ve Hamit Emrah Beriş (Der.), **AK Parti Siyaset Akademisi Lider Ülke Türkiye (10. Dönem) Ders Notları Elektronik Kitap**, “içinde”, s. 109-141, AK Parti AR-GE Başkanlığı Yayınları, Ankara, <http://www.siyasetakademisi.org/wp-content/uploads/2012/01/10.DonemEkitap.pdf/13.01.2012>.
- “1957 Yılı Genel Seçim Sonuçları” (2011), http://www.belgenet.net/ayrinti.php?yil_id=3/19.01.2012.
- Bingöl, Yılmaz ve Akgün, Şener (2005), Demokratlıktan Muhafazakâr Demokratlığa: Demokrat Parti İle Adalet ve Kalkınma Partisinin Karşılaştırmalı Bir Analizi, **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 9, s. 1-33.
- Bora, Tanıl (2002), 2002=1950, 1983, 1995? 2002 Seçimi ve Siyasi Güzergâh Problemleri, **Birikim**, Sayı: 163-164, s. 29-35.
- Boratav, Korkut (2011), **Türkiye İktisat Tarihi 1908-2009**, İmge Kitabevi, Ankara.
- Bulut, Sedef (2009), Üçüncü Dönem Demokrat Parti İktidarı (1957-1960): Siyasi Baskılar ve Tahkikat Komisyonu, **Gazi Akademik Bakış Dergisi**, Sayı: 2, Cilt: 4, s. 125-145.

- Buran, Hasan (2005), *Seçim Sistemleri ve Türkiye İçin Yeni Bir Seçim Sistemi Önerisi*, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Çavuşoğlu, Hüseyin (2009a), Merkez Sağda 27 Mayıs ve 12 Eylül Sonrası Partileşme, *Baltikesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 22, s. 165-178.
- Çavuşoğlu, Hüseyin (2009b), Türk Siyasi Hayatında Merkez Sağ Çizginin Tarihi, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 19, Sayı: 2, s. 265-278.s
- Coşar, Nevin (2005), Demokrat Parti Dönemi Maliye Politikası, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 60, Cilt: 1, s. 30-58.
- Çakman, Kemal ve Çakmak, Umut (2007), Türkiye Ekonomisinde Temel Makroekonomik Değişkenler Arasındaki Etkileşimler Üzerine Analitik Notlar, *Ekonomik Yaklaşım*, Sayı: 18, Cilt: 63, s. 1-27.
- Çınar, Menderes (2002), Seçimlerinden Ardından: Siyaset Yeniden, *Birikim*, Sayı: 163-164, s. 40-43.
- Çoban, Yasin (2007), *Türkiye Ekonomisi*, İkinci Sayfa Yayıncılık, İstanbul.
- Değer, Abdusselam (2011), “AK Parti Hükümeti (2002-2011) Dönemi Ekonomik Değerlendirmesi ve 2011 Yılı Beklentiler”,
http://issuu.com/tumbiad/docs/ak_parti_d_nemi__20022010__ekonomik_d_e_erlendirme/1#print/19.02.2012.
- Demir, Şerif (2010), *Türk Siyasi Tarihinde Adnan Menderes*, Paraf Yayınları, İstanbul.
- Demircan, Esra ve Ener, Meliha (2009), *Değişim-İstikrar ve Bütçe Politikaları*. Bursa, Ekin Basın Yayın Dağıtım.
- Dikkaya, Mehmet ve Özyakışır, Deniz (2009a), Türkiye Ekonomisinde Radikal Dönüşüm: 1980-2007
- Dönemi, Mehmet Dikkaya, Deniz Özyakışır, Adem Üzümcü (Der.), *Türkiye’nin Ekonomi Politikası 1923-2007*, “içinde”, s.139-168, Orion Kitabevi, Ankara.
- Dikkaya, Mehmet ve Özyakışır, Deniz (2009b), Türkiye Ekonomisinde Yeni Arayışlar: 1946-1960 Dönemi, Mehmet Dikkaya, Deniz Özyakışır, Adem Üzümcü (Der.), *Türkiye’nin Ekonomi Politikası 1923-2007*, “içinde”, s.105-122, Orion Kitabevi, Ankara.
- Diler, Ergün (2012), “Perde Açılıyor”,
<http://www.takvim.com.tr/Yazarlar/ergundiler/2012/02/03/perde-aciliyor/3.02.2012>.
- Ekzen, Nazif (2009), *Türkiye Kısa İktisat Tarihi*, ODTÜ Yayıncılık, Ankara.
- Ekzen, Nazif (2012), “İktidarda On Yıl”,
<http://www.gazetevatanemek.com/index.php/nazif-ekzen-diger-yazilar/5833-iktidarda-.../22.10.2012>.
- Ergün, İsmet (2000), *Devlet ve Ekonomi- Prof.Dr. Nusret Ekin’e Armağan*, Türk Ağır Sanayi ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendikası Yayını, Ankara.

- Erlor, Özgür (2007), Yeni Muhafazakârlık, AKP ve “Muhafazakâr Demokrat” Kimliği, *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Sayı: 10, s.126-132.
- Ertunç, Mehmet Ali, Yanık, Halil, Tunusluoğlu, Hüsni Seda, Bayrakçı, Murat Erinc, Atlı, Şule, Ergen, Alper (2010). “Türkiye Ekonomisi Temel Makro Ekonomik Göstergeler Türkiye Ekonomisi Resesyondan Çıkış Yolunda”, <http://www.hazine.org.tr/ekonomi/28.04.2010.pdf/16.032012>.
- Eşiyok, B. Ali (2006), *İktisadi Dönemler İtibariyle Türkiye Ekonomisinde Kalkınma (1923-2004)*, Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. Matbaası, Ankara.
- “2002 Yılı Genel Seçim Sonuçları” (2006), <http://www.turkiyesecimleri.com/3kasim2002-genel-secim-sonuclari.php/11.01.2012>.
- “2007 Türkiye Cumhurbaşkanlığı Seçimi” (2011), http://tr.wikipedia.org/wiki/2007_T%C3%BCrkiye_cumhurba%C5%9Fkanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1_se%C3%A7imi/18.03.2012.
- “2011’de Ekonomide Yaşananlar” (2011), <http://www.trthaber.com/haber/ekonomi/2011de-ekonomide-yasananlar-21725.html/15.01.2012>.
- “2011 Genel Seçimleri Sonuçları” (2011), <http://secim2011.gazetevatan.com/default.asp/18.02.2012>.
- İnan, Süleyman (2007), Demokrat Parti Dönemi (1950-1960), Süleyman İnan ve Ercan Haytaoğlu (Der.), *Yakın Dönem Türk Politik Tarihi*, “içinde”, s. 117-145, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Kahraman, Hasan Bülent (2006), *AKP ve Türk Sağı*, Agora Kitaplığı, İstanbul.
- Kalkınma Bakanlığı (2012a), “Temel Ekonomik Göstergeler”, <http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FCC6AECA659BD6F05648192E81EB0C9848AAD19E7579B3250E/31.03.2012>.
- Kalkınma Bakanlığı. (2012b), “Türkiye Ekonomisinde Haftalık Gelişmeler”, <http://www.dpt.gov.tr/DocObjects/view/14074/30MartBS.pdf/31.03.2012>.
- Kepenek, Yakup ve Yentürk, Nurhan (2002), *Türkiye Ekonomisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Keyder, Çağlar (1987), Türkiye’de Demokrasinin Ekonomik Politikası, İrvin Cemil Schick ve Ertuğrul Ahmet Tonak (Der.), *Geçiş Sürecinde Türkiye*, “içinde”, s.38-75, Belge Yayınları, İstanbul.
- Keyman, E. Fuat (2012), “Post Vesayet, Sivilleşme, Demokratikleşme”, <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalEklerDetayV3&ArticleID=1075796&CategoryID=42/15.01.2012>.
- Kırkpınar, Leyla (2002), Demokrat Parti ve Muhalefet Stratejisi, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 1, s. 85-98.
- Kurt, Hüseyin (2010), Adalet Partisi “Demokrat Parti’nin Mirasçısı”, Turgay Uzun (Der.), *İttihat ve Terakki’den Günümüze Siyasal Partiler*, “içinde”, s. 217-232, Orion Kitabevi, Ankara.

- Mert, Nuray (2007), ***Merkez Sağın Kısa Tarihi***, Selis Kitaplar, İstanbul.
- Oktar, Suat ve Varlı, Arzu (2010), Türkiye’de 1950-54 Döneminde Demokrat Parti’nin Tarım Politikası, ***Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi***, Sayı: 1, Cilt: 28, s. 1-22.
- Özdemir, Hakan (2012), Demokrat Parti (DP) İle Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP)’nin Karşılaştırmalı Tarihsel Analizi, ***Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi***, Cilt: 22, Sayı: 2, s. 188-209.
- Özsağır, Arif (2011), Dönüşen Türkiye’de Ekonomideki Dönüşüm Zamanları, Hamdi Turşucu ve Hamit Emrah Beriş (Der.), ***AK Parti Siyaset Akademisi Lider Ülke Türkiye (10. Dönem) Ders Notları Elektronik Kitap***, “içinde”, s. 71-108, AK Parti AR-GE Başkanlığı Yayınları, Ankara, <http://www.siyasetakademisi.org/wpcontent/uploads/2012/01/10.DonemEkitap.pdf>/13.01.2012
- Öztürk, Salih ve Özyakışır, Deniz (2009), Türkiye’de Finansal Sistemin Yapısı ve Tarihsel Gelişimi: 1923-2007, Mehmet Dikkaya, Deniz Özyakışır, Adem Üzümcü (Der.), ***Türkiye’nin Ekonomi Politikası 1923-2007***, “içinde”, s.315-346, Orion Kitabevi, Ankara.
- Pamuk, Muhammed (2001), ***Yasaklı Umut Recep Tayyip Erdoğan***, Birey Yayıncılık, İstanbul.
- Parasız, İlker (1998), ***Türkiye Ekonomisi 1923’den Günümüze İktisat ve İstikrar Politikaları***, Ezgi Kitabevi, Bursa.
- Poyraz, Fahrettin (2010), Milli Nizam Partisi’nden AK Parti’ye “İslami Hareketin Partileri ve Değişim”, Turgay Uzun (Der.), ***İttihat ve Terakki’den Günümüze Siyasal Partiler***, “içinde”, s. 311-338, Orion Kitabevi, Ankara.
- Sabah (2011), Başbakan Erdoğan: 2012’de IMF’ye olan Borcu Tamamen Kapatıyoruz, 03.05.2011.
- “Seçim Sonuçları” (2007), <http://www.secim-sonuclari.com/2007/10.02.2012>.
- Sunay, Cengiz (2010), Demokrat Parti, Turgay Uzun (Der.), ***İttihat ve Terakki’den Günümüze Siyasal Partiler***, “içinde”, s. 163-204, Orion Kitabevi, Ankara.
- Şahin, Mehmet (2011), “Türkiye’nin Uluslararası Ekonomi Politikası: 2000-2010”, <http://www.cinaralti.net/site/content/item/11/15.10.2012>.
- Şener, Hüseyin (2006), “Seçim Sonuçları Değerlendirmesi 1984 Yılı Raporu”, http://eski.yerelnet.org.tr/secimler/secim_analizleri1984.php/23.10.2010.
- Şeyhanlıoğlu, Hüseyin (2011), ***Türk Siyasal Muhafazakârlığının Kurumsallaşması ve Demokrat Parti***, Kadim Yayınları, Ankara.
- Takvim, (2010), “Kadın Eleman Alan Prim Ödemeyecek”, http://www.takvim.com.tr/Ekonomi/2010/05/25/kadin_eleman_alan_prim_odemeyecek/14.01.2012.
- Taşyürek, Muzaffer (2009), ***Adnan Menderes***, Anonim Yayıncılık, İstanbul.
- Tekin, Üzeyir (2004), ***AKP’nin Muhafazakâr Demokrat Kimliği***, Orient Yayınları, Ankara.

- Tekin, Yusuf ve Okutan, Çağatay (2011), *Türk Siyasal Hayatı*, Orion Kitabevi, Ankara.
- TİSK (Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu) (2009), “İşsizlikle Mücadele: Ülke Uygulamaları ve Türkiye İçin Alınan Öneriler”, <http://www.tisk.org.tr/yayinlar.asp?sbj=ic&id=3114/26.02.2012>.
- Tunçay, Mete (2000), Siyasal Tarih (1959-1960), Mete Tunçay, Cemil Koçak, Hikmet Özdemir, Korkut Boratav, Selahaddin Hilav, Murat Katoğlu, Ayla Ödekan (Der.), *Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye 1908-1980*, “içinde”, s. 177-184, Cem Yayınevi, İstanbul.
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı) (2011), *İstatistik Göstergeler 1923-2010*, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara.
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı) (2012a), “Tüketici Fiyatları Endeksi Şubat/2012”, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=10764/23.03.2012>.
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı) (2012b), “Gayri Safi Yurtiçi Hasıla IV. Dönem: Ekim, Kasım-Aralık / 2011”, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=10785/23.03.2012>.
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı) (2012c), “İhracatın İthalatı Karşılama Oranı”, <http://www.tuik.gov.tr/Gosterge.do?id=3528&sayfa=giris&metod=IlgiliGosterge/22.10.2012>.
- Türel, Oktar (2009), Dünya Ekonomik Bunalımının Türkiye’ye 2008-2009’daki Yansımaları Üzerine Notlar, *Finans Politik&Ekonomik Yorumlar*, Sayı: 46, Cilt: 533, s. 9-34.
- “Türkiye Dünyanın En Hızlı İkincisi” (2012), <http://www.haberler.com/turkiye-dunyanin-en-hizli-ikincisi-3502957-haberi/02.04.2012>.
- Uluatam, Özhan (1981), *Enflasyon ve Devlet Gelirleri (1963-1978)*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Yeni Şafak (2008), “Yargıtay, AKP’ye Kapatma Davası Açtı”, <http://yenisafak.com.tr/politika/?t=14.03.2008&i=105579/18.02.2012>.
- Yıldırım, Ergün (2002), AKP: Bir Politik Tasarının Sosyolojik Temsiliyeti, *Birikim*, Sayı: 163-164, s.66-70.
- Yıldız, Hüseyin (2009), “Baraj Konusunda Demirel Dönemini Katlayarak Geçtik”, <http://erdemlihaber.com/baraj-konusunda--demirel-donemini--katlayarak-gectik.html/16.02.2012>.
- Yılmaz, Hakan S. (2007), İdris Küçükömer’in Siyasal Tezleri Bağlamında AKP ve CHP Parti Programlarının Analizi, *Selçuk İletişim*, Sayı: 5, Cilt: 1, s. 156-173.

